

Offshore Ontploffbare Oorlogsresten

**Rampjaar 1672:
Slag bij Woerden**

**Mainbrace 1952
NAVO's Noordflank**

**Boeke over
wapenleveranties**

Inhoud

COLUMNS

- 3 **VOORZITTER KVMO**
- 11 **JONATHAN HOLSLAG**
- 19 **SERGEI BOEKE**
- 25 **THEO BRINKEL**
- 37 **BEREND VAN DE KRAATS**

ACTUEEL / KENNIS

- 4 **ONTPLOFBARE OORLOGSRESTEN**
Arjan Driessen e.a.
- 12 **MARINIERS EN DE SLAG BIJ WOERDEN**
Rob de Wit
- 28 **OEFENING MAINBRACE 1952**
Anselm van der Peet

MENSEN / ACTIVITEITEN

- 22 **IN BEELD**
Mens op Zee
- 36 **DEFENSIE-VERZEKERING**
- 38 **KVMO ZAKEN**
Symposium
Vacatures VP
- 39 **KVMO ZAKEN**
In Memoriam
Agenda
- 40 **WELKOM ADELBORSTEN**

VASTE RUBRIEKEN

- 20 **REACTIES**
- 24 **SIGNALEMENTEN**
- 26 **BOEKEN**
- 35 **CARTOON**

**Marineblad is een uitgave van
de Koninklijke Vereniging
van Marineofficieren**

ISSN: 0025-3340

Hoofredactie:
KLTZ R.O.P. Pulles EMSD
C.B. Naafs

Eindredactie:
C.B. Naafs

Artikelencommissie
KLTZ Y.A. van Beusekom, drs. A.A. Bon,
LTZ1 (TD) ing. J.M.T. Bongartz, KTZ (LD)
mr. dr. M.D. Fink, KLTZ (TD) F.G. Marx MSc.
EMSD, LTZ1 (TD) dr. ir. W.L. van Norden,
dr. A.J. van der Peet, KOLMARNIS R.A.J.
de Wit

Medewerkers:
mw. drs. Z. Borgeld-Guman, dr. S. Boeke,
prof. dr. T.B.F.M. Brinkel, prof. dr. J. Holslag,
B. van de Kraats, KLTZ (TD) H. Boomstra
(cartoon)

Adres redactie
Wassenaarseweg 2
2596 CH Den Haag
Tel. 070-383 95 04
marineblad@kvmo.nl
www.kvmo.nl

Vormgeving
Frank de Wit
Tel. 06 305 89 152

Drukwerk
Wilco Art Books
Vanadiumweg 8
3812 PZ Amersfoort

Advertenties
070-383 95 04

Abonnementen
Voor leden van de KVMO is het Marineblad gratis. Informatie over het lidmaatschap van de KVMO staat op: www.kvmo.nl onder 'FAQ'.
Niet-leden betalen € 49,50 (NL) of € 69,50 (buitenland) per jaar.

Copyright Marineblad
Overname van artikelen is enkel toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie en onder uitdrukkelijke vermelding van de bron. Artikelen in het Marineblad vertolken niet noodzakelijk de visie van het hoofdbestuur van de Koninklijke Vereniging van Marineofficieren of van de redactie. De inhoud van artikelen blijft geheel voor verantwoording van de auteur(s). Richtlijnen voor het schrijven en aanleveren van artikelen zijn in te zien op www.kvmo.nl onder 'Marineblad'.

Adreswijziging
Zo tijdig mogelijk schriftelijk doorgeven aan:
Secretariaat KVMO
Antwoordnummer 93244
2509 WB Den Haag
(geen postzegel nodig)
of info@kvmo.nl

Foto cover: Mijnenjager Hr.Ms. Hellevoetsluys in actie voor de kust van Scheveningen, 2010 (SMJRODOPS J. Eenling, Koninklijke Marine)

Foto achterkant:
Installatie Adelborsten op het KIM, Den Helder 2019 (Jasper Verolme, Mediacentrum Defensie)

De KVMO maakt deel uit van de

Column

'A plan is just a list of things that won't happen.' Als er één ding is dat ik geleerd heb tijdens mijn plaatsing in het Caribisch gebied, dan is het dat wel. Zaken lopen altijd anders dan je in gedachten had, of het nou oefeningen of inzet betreft. En dat zie je overal, neem de oorlog in Oekraïne. Wie had gedacht dat na weken van slechts kleine veranderingen aan het front de Oekraïners in zo'n korte tijd zoveel terrein zouden terugveroveren? De Russen in ieder geval niet. Of dat de gasprijs, na een explosieve stijging in augustus, toch weer flink zou gaan dalen? Veel dingen kun je niet goed voorzien of voorspellen. Toch verwacht de Nederlandse samenleving dat de krijgsmacht klaar is om het hoofd te bieden aan de bedreigingen die er nu en in de toekomst zullen zijn. Daar maken we dan wel plannen voor, zoals de Defensienota, maar als er toch altijd wat anders gebeurt, is het dan überhaupt wel zinvol om die plannen te maken? Het is in mijn ogen zeker nuttig en nodig, maar je moet wel zien te voorkomen dat je een bepaald beeld hebt over de toekomst en dat als waarheid aanneemt. Zorg ervoor dat je plannen een breed scala aan bedreigingen afdekken. De afgelopen jaren werd cyber steeds belangrijker en is daar meer aandacht naar uitgegaan. Terecht, want op dat gebied bestaan de nodige dreigingen. Het conflict in Oekraïne laat echter zien dat cyber een minder prominente rol speelt dan men vooraf gedacht had. Het kan er natuurlijk aan liggen dat Oekraïne een effectieve cyberverdediging heeft ingericht. Dat kan aangeven dat ook wij voldoende moeten investeren in die cyberverdediging. Maar het geeft ook aan dat cyber één van de domeinen is in het conflict en dat het winnen in dit domein niet betekent dat je de oorlog wint. Je zult dus moeten zorgen ook gereed te zijn voor de andere domeinen.

Ook de energievoorziening staat onder druk. Daar waar Europa zichzelf behoorlijk afhankelijk had gemaakt van Russisch aardgas, zijn we nu naarstig op zoek naar alternatieven. We gaan de komende jaren waarschijnlijk veel minder gebruik maken van de pijpleidingen die er lopen. Een groot deel van het gas zal met LNG-tankers naar Europa komen en we zullen ervoor moeten zorgen dat we die aanvoer kunnen zekerstellen. En dat betekent dat we ook op zee en in de havens onze belangen moeten kunnen blijven verdedigen en beschermen, zoals de grondwet voorschrijft. En let wel, in de grondwet staat dat de krijgsmacht de *belangen* van het Koninkrijk moet kunnen verdedigen en beschermen. Er staat niet *het grondgebied* zoals de Defensienota 2022 zegt. Uiteraard is het verdedigen van het grondgebied van het Koninkrijk een belang, maar de belangen zijn breder, zowel letterlijk als figuurlijk, dan het grondgebied alleen. We zullen in staat moeten zijn om de toekomstige bedreigingen van de belangen van het Koninkrijk het hoofd te bieden, waar ter wereld die bedreigingen zich dan ook voordoen.

De komende weken bespreekt de Tweede Kamer de Defensienota 2022 en ook met Prinsjesdag zal Defensie weer aandacht krijgen. Aan ons om in de gaten te houden dat Nederland zichzelf niet te veel beperkt en zorgt voor het breed afdekken van risico's. Wij zullen ons blijven inspannen om ervoor te zorgen dat Nederland een zo breed mogelijk spectrum kan afdekken. Individueel, maar ook met bondgenoten. In de tussentijd wens ik u veel leesplezier met het brede spectrum aan onderwerpen dat de redactie ook deze keer weer heeft weten samen te brengen. En ook daar zullen we ons voor blijven inzetten.

@Voorzitter_KVMO

Explosieve bodemverontreiniging

De implicaties van ontplofbare oorlogsresten onder de zeespiegel

De Noordzee is al eeuwenlang een belangrijke ader in het economische verkeer. Tegenwoordig is het niet alleen een van de drukst bevaren wateren ter wereld, maar kunnen we diverse moderne belangen herkennen die in toenemende mate druk leggen op dit relatief kleine gebied. Naast de drukker wordende vaarwegen¹ zijn onder meer visserij, de toenemende aandacht voor milieubehoud en -diversiteit, de winning van zand, aanleg van kabels en leidingen en schietoefeningen slechts enkele van de vaak tegengestelde factoren die bij monde van diverse stakeholders om aandacht vragen bij toekomstige gebiedsontwikkeling. Het conflict in Oekraïne hernieuwt daarnaast de focus op mogelijke geïntensiveerde olie- en gasboringen² in de Noord- en Waddenzee, waar ook een toekomstbestendige en duurzame rol weggelegd moet worden in diverse voorgenomen plannen als één van de belangrijkste locaties voor energietransitie.

Naar schatting bevindt zich ongeveer 1.3 miljoen ton aan niet-gesprongen explosieven (NGE) of *unexploded ordnance* (UXO) boven, op, of in de bodem van de Noordzee. Deze overblijfselen zijn het gevolg van onder andere beschietingen, de aanleg van mijnenvelden of het grootschalig dumpen van munitie na afloop van diverse conflicten, om zo van overvloedige munitie af te komen. Dit laatste aspect heeft wereldwijd vanaf Tweede Wereldoorlog tot de jaren '90 op grote schaal als standaardmethode plaatsgevonden. In dit artikel zetten we uiteen waarom de aanwezigheid van deze NGE van invloed is op het heden. We relateren hierbij de mogelijke gevaren van aanwezige NGE aan voorgenomen werkzaamheden

en bespreken op welke manier civiele bedrijven binnen de NGE-branchen vaak hand in hand met Defensie vooroplopen in het veiliger maken van marine omgevingen.

De private branche

De Mijndienst van de Koninklijke Marine speurt in de Nederlandse wateren en het Nederlandse deel van het Continentaal Plat op de Noordzee niet meer actief naar mijnen. De vaarwegen en toegangen tot havens zijn zo goed mogelijk schoongemaakt; mijnenjagers en duikvaartuigen gaan nu alleen nog af op explosieven die door anderen zijn gevonden. Dit zijn vrijwel zonder uitzondering vissers. Een enkele keer komt er een melding binnen van duikers die bijvoorbeeld torpedo's vinden in een onderzeebootwrak.³

Met de groei van economische exploitatie van de Noordzee is afgelopen jaren op door NGE veroorzaakte problematiek geanticipeerd door het ontstaan van een nieuwe branche. In Nederland is deze private markt voor EOD-bedrijven in 1998 ontstaan met de oprichting van REASeuro en sindsdien in omvang aanzienlijk toegenomen. Inmiddels zijn er diverse adviserende en uitvoerende bedrijven actief op terreinen als EOD-management, training, consultancy en UXO-survey, identificatie en *clearance*. Deze

‘Met de snelle groei van de branche
ontstond een noodzakelijkheid voor veilige
omgang en werkprocessen rondom niet-
gesprongen explosieven’

diensten worden veelal geleverd aan opdrachtgevers in de offshore wind-, olie & gas-, en baggersector, voorafgaand aan hun activiteiten zoals de aanleg van windparken, kabeltracés, havens of geologisch onderzoek. Voornoemd bedrijf heeft bij haar ontstaan vijf sequentiële fasen ontwikkeld om opdrachtgevers inzicht te kunnen verschaffen in het proces van explosievenonderzoek. Deze bestaat uit het Historisch Vooronderzoek, de Risicoanalyse, het Projectplan, de Uitvoering en tot slot het Proces-Verbaal van Oplevering (PVVO). Het geheel van deze fasen maakt specifieke onderdelen van het explosievenonderzoek begrijpelijk voor betrokkenen. Met de snelle groei van de branche ontstond daarmee een noodzakelijkheid voor veilige omgang van de werkprocessen rondom niet-gesprongen explosieven, wat er mede toe heeft geleid dat elementen van de 5-fasenaanpak door het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid vervat zijn in wetgeving, specifiek onder het Arbeidsomstandighedenbesluit (Arbowet). In 2005 kreeg deze wetgeving gestalte met het ontstaan van de BRL-OCE (beoordelingsrichtlijn Opsporen Conventionele Explosieven). Na enkele evoluties zijn sinds 1 januari 2022 nog twee certificatieschema's van kracht: CS-OOO (Certificatieschema Opsporen Ontploffbare Oorlogsresten, beheerd door het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW)) en CS-VROO (private Certificatieschema Vooronderzoek en Risicoanalyse).

Gerben van Es, Mediacentrum Defensie

Figuur 1: kaart met daarop aangegeven locaties waarbinnen Nederlandse schepen gedurende de Eerste Wereldoorlog op mijnen voeren (Nationaal Archief, Toegang 2.05.32.09, Inv. 44)

se Ontploffbare Oorlogsresten via de opsporingsbranche). Het CS-VROO voorziet in bepalingen die aan bronnenmateriaal en de afbakening van verdachte artikelen worden gesteld en schept daarmee kaders voor een bureaustudie voorafgaand aan het operationele onderzoek. Het CS-OOO, stelt kwaliteitseisen aan het opsporen en benaderen van niet-gesprongen explosieven. Beide schema's worden door TÜV getoetst. Binnen deze kaders tracht de branche veiligheid en transparantie te bieden waardoor (bodem-)onderzoek inzichtelijk wordt voor alle stakeholders die bij het proces betrokken zijn.

Wat ligt er op de bodem van de Noordzee?

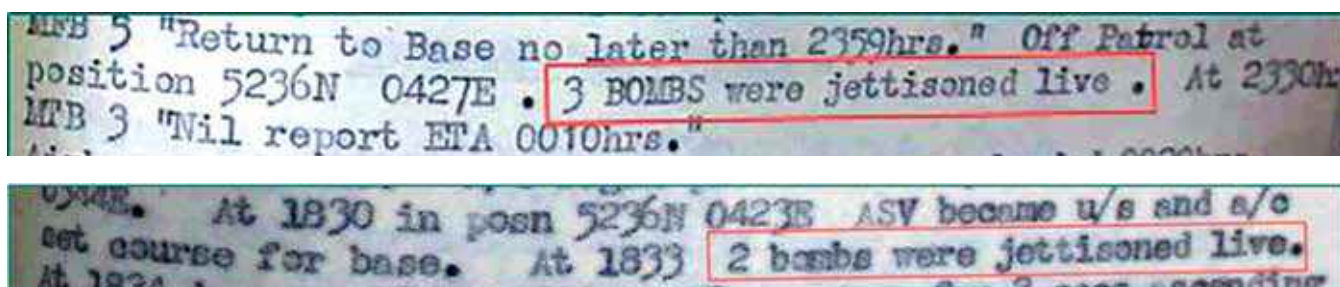
Het is algemeen bekend dat nog altijd NGE worden gevonden tijdens diverse werkzaamheden op zee. Deze explosieven stammen meestal uit zowel de Eerste als de Tweede Wereldoorlog. Na de beide conflicten werden diverse overtollige munitieartikelen op grote schaal op verschillende plaatsen in wereldzeeën gedumpt, de Noordzee inclusief.

Ten tijde van de Eerste en Tweede Wereldoorlog was de Noordzee een belangrijk gebied voor transport van goederen, oorlogsmateriaal en personeel. De verschillende partijen deden er daarom alles aan om elkaar deze transporten te bemoeilijken. Gedurende de Eerste Wereldoorlog waren de middelen nog beperkt, mede omdat oorlogvoering d.m.v. vliegtuigen zich in deze periode nog niet had ontwikkeld voor inzet boven zee. Er werd om deze reden vooral ingezet op twee aspecten, namelijk het leg-

gen van zeemijnen en het aanvallen van konvooien door middel van onderzeeboten. Aanvankelijk waren dit uitsluitend contactmijnen, gelegd door oppervlakteschepen en onderzeeërs. Deze mijnen waren door middel van een ketting/staalkabel bevestigd aan een ankerstoel, waardoor de mijn met drijvend vermogen onder de oppervlakte dreef. Dergelijke mijnen detoneerden bij toucheren. Figuur 1, afkomstig uit het Nationaal Archief, toont de effectiviteit aan van deze mijnenvelden in de Noordzee. Op de kaart zijn locaties ingetekend waar schepen zijn gezonken als gevolg van mijn detonatie. Naast mijnenvelden is bekend dat diverse schepen zijn gezonken als gevolg van aanvallen door torpedo's afkomstig uit onderzeeboten.

De Tweede Wereldoorlog bracht een nieuwe manier van oorlogvoering op de Noordzee met zich mee, namelijk in de vorm van oorlogvoering vanuit de lucht. Vliegtuigen werden ingezet om verkenningen uit te voeren, aanvallen uit te voeren op schepen of het afwerpen van mijnen. De Britten waren actief met het aanleggen van zogenaamde offensieve mijnenvelden, die tot doel hadden Duitse konvooiroutes in de Deutsche Bucht te hinderen. Duitse schepen legden op hun beurt in hetzelfde gebied defensieve mijnenvelden aan om de Britse marine toegang tot dit gebied te ontfangen. De Britse mijnmissies werden met de codenaam *Gardening* aangeduid. Mijnenvelden kregen de namen van planten, bloemen, groente, fruit en kleine dieren. Het grootste mijnenveld ten noorden van de Waddeneilanden droeg bijvoorbeeld de codenaam *Nectarines*. Binnen dit mijnenveld, strekkend van Terschelling tot de Elbe monding, werden vanaf maart 1941 mijnen gelegd. Volgens bronnen uit de Britse en Duitse archieven werden binnen dit veld en de nabijgelegen velden *Mussels*, *Zinnia* en *Xeranthemum* ten minste 12.072 A Mark I-IV en A Mark V grondmijnen afgeworpen.

De documentatie waar specifieke handelingen hebben plaatsgevonden is te vinden in archieven in Duitsland, Groot-Brittannië, de Verenigde Staten en Nederland. In deze archieven zijn uitgebreide verslagen te vinden, veelal met kaartmateriaal, luchtfoto's of coördinaten om aan te duiden wat er waar heeft plaatsgevonden. Toch zijn vele handelingen gedurende deze periode niet gedocumenteerd. Zo vlogen gedurende WOII groepen van enkelen tot vele honderden Britse en Amerikaanse bommenwerpers dagelijks uit voor bombardementen op het Duitsland en Duits-bezet gebied. Zowel tijdens de heen- als de terugvlucht vlogen deze vliegtuigen over de Noordzee. Op

Figuur 2: voorbeelden van gemelde noodafwerpen op respectievelijk 12 oktober 1944 en 13 januari 1945 (The National Archives, Londen, respectievelijk AIR 25-367 en AIR 25/370)

Figuur 3: ingetekende munitiedumplocatie ten westen van IJmuiden (collectie Marinemuseum)

de route naar het doelwit gebeurde het regelmatig dat vliegtuigen werden aangevallen door Duitse jachtvliegtuigen. Honderden vliegtuigen zijn tijdens de luchtgevechten die hierop plaatsvonden neergestort in de Noordzee. Standaardprocedure was om de bommenlast af te werpen; niet alleen ten goede van de overlevingskansen in een luchtgevecht, maar ook als gevolg van het niet kunnen vinden van het beoogde doelwit (zie figuur 2). Reden hiervoor was het feit dat het landen met een zware bommenlast aan boord riskant was.

Een aspect wat indirect aan oorlogshandelingen aan de Eerste of Tweede Wereldoorlog te koppelen is, betreft de dumping van overtollige munitieartikelen in de Noordzee. De problematiek van het dumpen van munitieartikelen start reeds bij de documentatie. Waar gedurende beide conflicten door de diverse legereenheden nauwkeurig werd bijgehouden wat zij voor oorlogshandelingen verricht per dag, is documentatie van het dumpen van munitie in de Noordzee tot nog toe veel minder voorhanden. Er zijn diverse bronnen overgebleven, zoals enkele kaarten en omschrijvingen, maar exacte locaties en specificaties van de soorten NGE blijven veelal achterwege. In figuur 3 en 4 staan twee voorbeelden weergegeven van bekende locaties waar munitie is gedumpt na afloop van de Tweede Wereldoorlog, ter hoogte van IJmuiden en het Plaatgat, dat tussen Ameland en Schiermonnikoog gelegen is. Van deze locaties is niet bekend wat voor soort munitieartikelen zijn gedumpt, maar er wordt aangenomen dat chemische artikelen, zoals granaten met gifgassen als mosterdgas, chloorgas en zenuwgas niet in het Nederlandse deel van de Noordzee zijn gedumpt. Een bekend voorbeeld van een dumplocatie waar wél chemische munitieartikelen zijn gedumpt is de Belgische *Paardenmarkt*. Na afloop van

de Eerste Wereldoorlog zijn hier duizenden artikelen voor de kust van de badplaats Knokke-Heist in de Noordzee geplaatst.

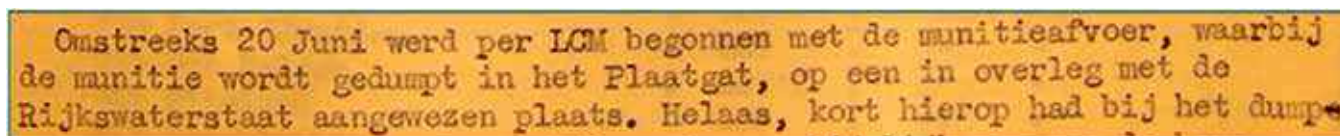
De gevaren van NGE en de noodzaak voor onderzoek

Gerichte zoekacties naar voornoemde NGE hebben echter nooit plaatsgevonden. Om scheepvaart op gang te houden werden gedurende en na afloop van de beide wereldoorlogen uiteraard wel mijnenveegoperaties uitgevoerd om veilige vaarroutes op de Noordzee te creëren. Deze mijnenveegoperaties werden volgens verschillende methodes uitgevoerd, bijvoorbeeld met Oropesa-veegtuigen die de ankerkabels door moesten snijden waardoor het mijnlichaam naar de oppervlakte dreef. Vele mijnen, met springstof en al, zijn desondanks nog achtergebleven op de zeebodem.

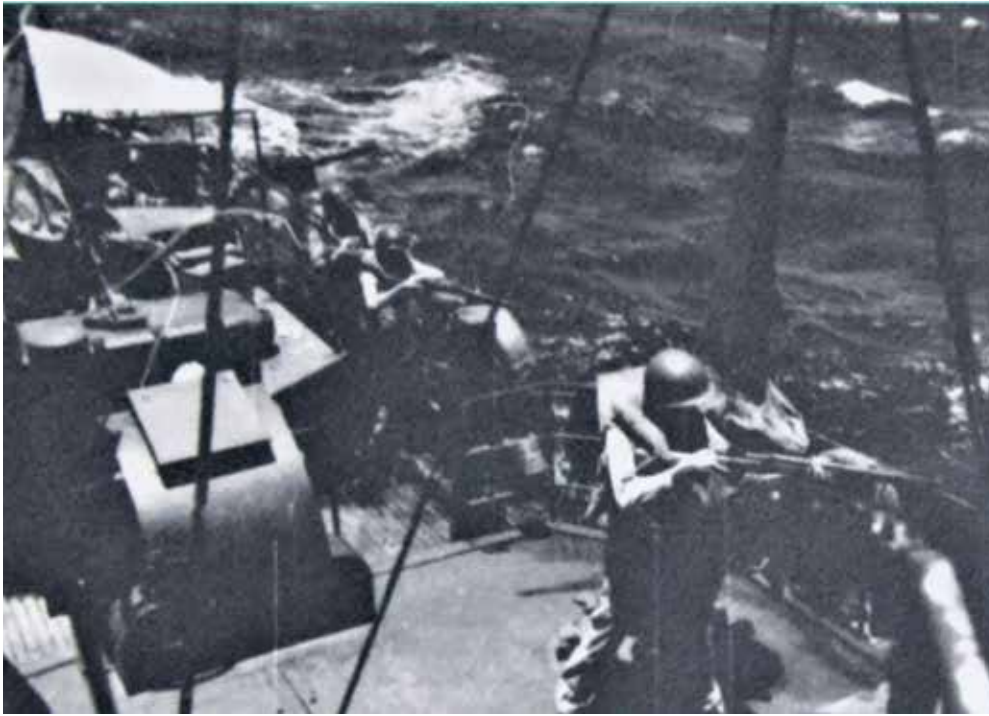
Deze achtergebleven NGE zijn vandaag de dag nog altijd gevaarlijk, omdat ze aanzienlijke schade aan mens en materieel kunnen veroorzaken. Afwerpmunitie, artilleriegranaten, dieptebommen, torpedo's en diverse soorten zeemijnen hebben ieder één of meerdere specifieke ontstekingsmechanismen die, wanneer gewapend, reageren op inslag, beweging of manipulatie en daardoor hun explosieve lading tot detonatie kunnen brengen. Daarbij herkennen we diverse effecten die door een dergelijke detonatie teweeg worden gebracht. Denk aan fragmentarische schade door rondvliegende delen, maar ook schade aan de romp door resonanties als gevolg van een (hevige) verandering in waterdruk.

De uitwerking van een detonatie kan daarbij niet alleen uitwerking hebben op personeel en materieel, maar ook op constructies, flora en fauna. Specifieke risico's doen zich voor bij de aanleg van windturbines of kabelroutes wanneer NGE in aanraking komen met een hefplatform (jack up), ankers, vaartuigen of duikers. Ook kunnen baggerwerkzaamheden plaatsvinden in gebieden waar achtergebleven NGE bevinden.

Naast toenemende aandacht voor gezondheid, veiligheid en duurzaamheid ter voorkoming van personele gezondheids- en veiligheidsproblemen, kan het spontaan aantreffen van NGE tijdens de aanleg van (bijvoorbeeld) een windmolenpark significante budgetoverschrijdingen en/of planningsproblemen tot gevolg hebben. Het mijden van risico's door middel van *avoidance* verdient de voorkeur, maar in de Europese wateren zijn mitigerende maatregelen zoals ruiming vaak het realistische alternatief, gezien het verspreide karakter, de verscheidenheid, het intensieve gebruik van wateren en de uitgebreidheid van het NGE-vraagstuk.

Figuur 4: melding van dumpen van munitie in het Plaatgat. Er staat in dit stuk niet beschreven welke soort munitie is gedumpt (Nationaal Archief, Toegang 2.12.19, Inv. 723)

Figuur 5: een mijnenveegteam dat gereed staat om losgesneden mijnen tot zinken of springen te brengen (The National Archives, Londen, ADM 199/154)

Gefaseerd opsporingsonderzoek naar NGE

Wanneer civiele partijen werk uitvoeren op de Noordzee, bijvoorbeeld bij de aanleg van een offshore windmolenpark, betekent dit dat er grondroerende activiteiten plaatsvinden. Geologisch en geofysisch onderzoek, boringen maar ook het plaatsen van boeien zijn allemaal activiteiten die mogelijk leiden tot het aantreffen van NGE. De private EOD-branche wordt voorafgaand aan deze activiteiten ingezet voor het uitvoeren van onderzoek naar mogelijke aanwezigheid van NGE en de daadwerkelijke opsporing hiervan. Dit onderzoek valt eenvoudig gesteld uiteen in een bureaustudie en een uitvoerend deel. Elk onderdeel wordt door een veelvoud aan gespecialiseerde disciplines uitgevoerd waarbij historici, EOD-deskundigen maar ook civieltechnisch specialisten en geologen betrokken zijn.

Bureaustudie

Onderzoek start met een bureaustudie waarin middels een historisch vooronderzoek wordt vastgesteld of er een mogelijkheid bestaat op het aantreffen van NGE in een bepaald gebied en, indien het geval, wat het zoekdoel wordt in het vervolg van het onderzoek. Hierbij wordt gekeken naar feitelijke historische gebeurtenissen uit de Eerste en Tweede Wereldoorlog, maar ook naar eventuele andere NGE-gerelateerde gebeurtenissen zoals naoorlogse schietoefeningen en mogelijke munitiedumping. In beide conflicten hebben strijdende partijen zoals gezegd over het algemeen vrij precies gedocumenteerd welke (gevechts-)handelingen zijn uitgevoerd. Dit werd gedaan in de vorm van bijvoorbeeld gevechtsverslagen of vluchtrapporten, waarin omschreven werd waar de betreffende handeling zich heeft afgespeeld en wat daarbij verschooten, afgeworpen of gedumpt is. Zo weten we bijvoorbeeld van de *Royal Air Force* per vlucht de route, welke afwerpmunitie al dan niet is afgeworpen en waar dit vol-

gens de bemanning gebeurd is. Deze verslagen bevinden zich in vele internationale archieven, zoals *The National Archives* (Londen), *Bundesarchiv-Militärarchiv* (Freiburg), *National Archives and Records Administration* (Washington DC) maar ook in Het Nationaal Archief te Den Haag. Door het raadplegen van deze feitelijke bronnen vindt een inventarisatie plaats van gebeurtenissen die ertoe hebben geleid dat er NGE in een gebied aanwezig kunnen zijn en welk specifiek munitieartikel dit zou kunnen zijn.

Wanneer op basis van het historisch vooronderzoek wordt vastgesteld dat er zich op een bepaalde locatie inderdaad een munitieartikel kan bevinden, schetst een risicoanalyse vervolgens de kans op het aantreffen en welk gevaar dit artikel (bijvoorbeeld een zeemijn of vliegtuigbom) vormt voor mens, materieel en/of milieu. Daarnaast wordt beoordeeld via welk proces dit gevaar zou kunnen ontstaan. Anders gezegd; hoe kunnen werkgerelateerde activiteiten (bijv. baggeren) van invloed zijn op het aantreffen en mogelijk detoneren van een munitieartikel en welk effect dit heeft op mens en materieel? Ook wordt beoordeeld in hoeverre (bijvoorbeeld) een zeemijn door stromingen gemigreerd of (deels) in de zeebodem begraven zou kunnen zijn gedurende afgelopen decennia, hetzij door natuurlijke stroming of door menselijke activiteit zoals visserij. Al deze facetten zijn van belang voor de vervolgstap; het daadwerkelijke operationele onderzoek.

Opsporing

Wanneer in de bureaustudie is vastgesteld dat een bepaald munitieartikel vermoedelijk aanwezig is en op welke locatie en/of diepte binnen het onderzoeksgebied, volgt het uitvoerende deel van het onderzoek. Dit operationele deel wordt gekenmerkt door het treffen van mitigerende maatregelen, bestaande uit een *survey* om potentiële NGE te lokaliseren, te identificeren en, indien mogelijk, veilig

te stellen voordat de Mijndienst het munitieartikel zal ruimen, die hiervoor een scala aan methoden en technieken inzet.

Granaten, mijnen en torpedo's bestaan veelal uit ferromagnetische metalen zoals ijzer, nikkel, staal of kobalt en zijn magnetisch van aard. Deze ferromagnetische objecten kunnen door middel van passieve en/of actieve detectie opgespoord worden. Magnetometrie, of passieve detectie, wordt algemeen beschouwd als de meest betrouwbare en gangbare methode voor geofysisch onderzoek van NGE. De methode berust op het feit dat NGE een verstoring in het magnetische veld van de aarde veroorzaken. Aangezien de meeste munitie uit WO I en WO II van ijzer of staal was gemaakt en relatief groot was, wordt deze technologie beschouwd als een uitstekende methode voor offshore detectie. In het geval van elektromagnetisme (EM), of actieve detectie, wordt magnetisme in een object gemeten. Deze methode wordt vaak in combinatie met andere technieken gebruikt, zoals een Multi-Beam Echo Sounder (MBES), sonar of seismisch bodemonderzoek. Bij het uitvoeren van een *survey* worden in de meeste gevallen detectoren bevestigd aan op afstand bestuurbare onderwatervoertuigen, of ROV's; *Remotly Operated Vehicles*. Deze zijn tevens voorzien van camera's en waterjet/zuigers om een object bloot te kunnen leggen. De vergaarde data worden door een EOD-specialist op afstand geïnterpreteerd, om te beoordelen of sprake is van een 'significante uitslag'. Alle significante uitslagen die tijdens

'Buiten de 12-mijls zone mag het ruimen onder leiding van private bedrijven plaatsvinden, maar hierbij vindt een nauwe samenwerking met verantwoordelijke overheden plaats'

de *survey* binnen het onderzoeksgebied verzameld zijn worden, voorzien van hun respectievelijke locatie, op een *Master Target List* (MTL) geplaatst.

Identificatie en ruiming

Wanneer de significante uitslagen zijn verzameld op de MTL, worden deze objecten vervolgens benaderd om ze te kunnen identificeren als NGE. Dit houdt in dat visueel moet worden beoordeeld of een object inderdaad een NGE is, van welk type en origine, in welke staat van bewapening het zich bevindt en welke ontstekingsmechanisme(n) zich in het munitieartikel bevindt. Het benaderen kan zowel met inzet van een

duiker, als met een ROV.

Indien de EOD-deskundige een significante uitslag als NGE bevestigt, is er een aantal mogelijkheden om hiermee om te gaan, waarbij de keuze van een aantal factoren afhankelijk is. In veel gevallen is ruiming ter plaatse de veiligste manier van opruimen. In dit

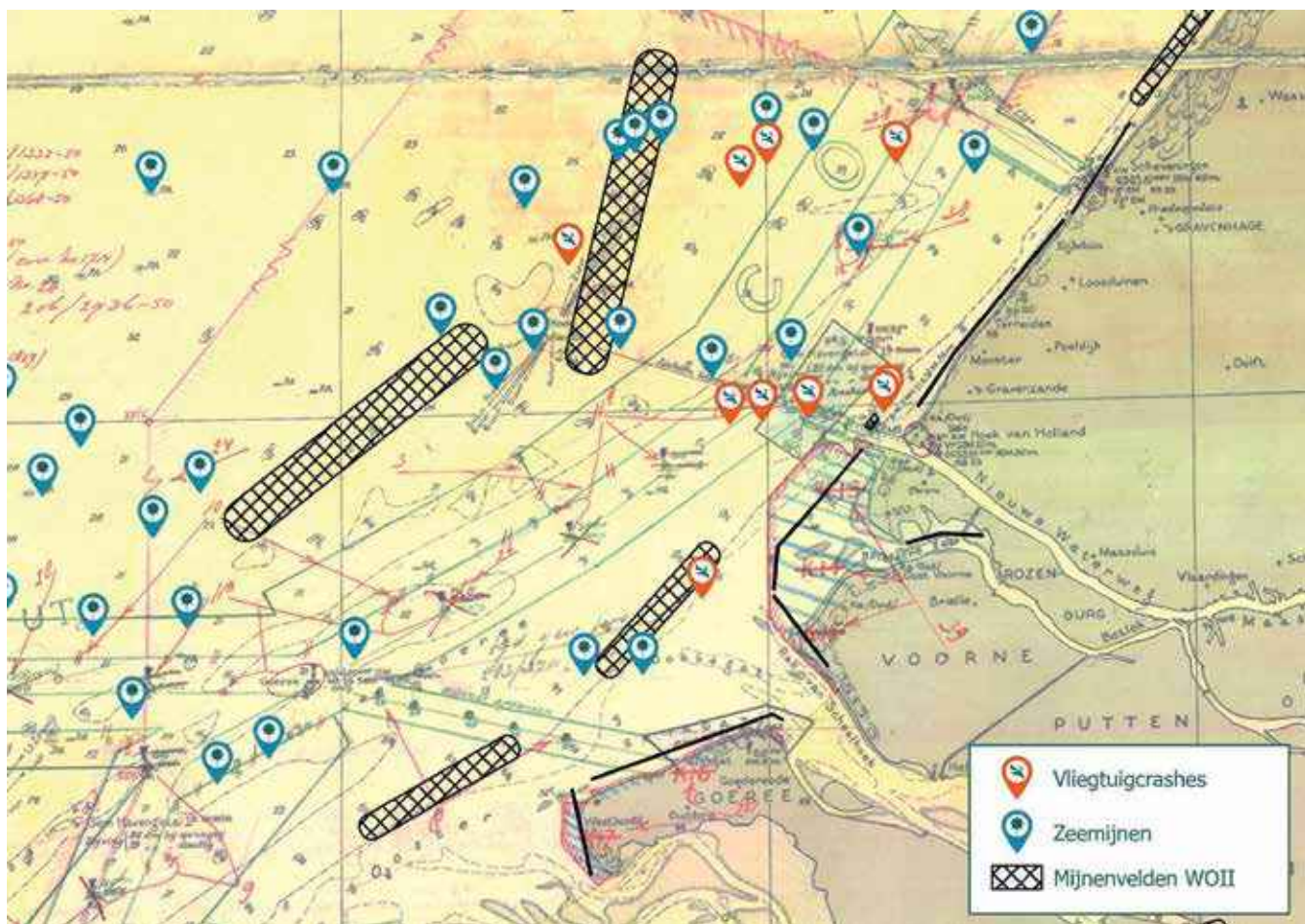
geval plaatst een EOD-expert een hoog explosieve (HE) lading op een NGE, om deze vanaf een veilige afstand te laten detoneren. Zodra een munitieartikel in de Nederlandse territoriale wateren, de zgn. 12-mijls zone, wordt aangetroffen gelden afspraken zoals die zijn vastgesteld binnen het CS-OOO, welke ook op maritieme doeleinden toepasbaar zijn. In dit geval is het private opsporingsbedrijf verantwoordelijk voor een 100% identificatie van het munitieartikel en het tijdelijk veiligstellen daarvan. Na een overdracht aan de Mijndienst, heeft laatstgenoemde binnen de 12-mijls zone vervolgens het monopolie op

ruiming van het munitieartikel. Buiten deze zone mag het ruimen ook onder leiding van private bedrijven plaatsvinden, maar ook hierbij vindt een nauwe samenwerking met verantwoordelijke overheden plaats.

Onderzoek door Defensie en TNO heeft uitgewezen dat detonatie in situ echter mogelijk schadelijke bijeffecten kan veroorzaken bij zeeleven, zoals gehoorschade bij bruinvissen die in de buurt zwemmen. Naar aanleiding hiervan is een lijst van maatregelen in het leven geroepen, zodat bij de ruiming van explosieven zo veel als praktisch mogelijk risico's op nevenschade worden verkleind. Hierbij valt te denken aan *low order* deflagratie (verbranding van explosieve lading) in plaats van detonatie. Wanneer vernietiging in situ onaanvaardbaar

Figuur 6: voorbeeld van een aanval door Britse vliegtuigen op een Duits konvooi bij de kust van Schiermonnikoog, (National Archives and Records Administration, College Park, RG 341, box 58)

Figuur 7: een middels geografisch informatiesysteem (GIS) ingetekende kaart met gerapporteerde locaties van munitieartikelen (REASeuro)

wordt geacht, bijvoorbeeld in het geval van NGE met een bewapend ontstekingsmechanisme of een gevoelige hoofdloading zoals picrinezuur, kan het artikel zorgvuldig worden verplaatst naar een meer geschikte slooplecatie. Overige methodieken die reeds *industry standard* zijn, is het instellen van een *bubble curtain*; een gordijn van luchtballen rondom een detonatie om de drukgolf deels op te vangen en het instellen van een cordon rond de bergingsplaats, maar ook de inzet van akoestische afschrikmiddelen (*pingers*) die dieren uit het gekozen springgebied verdrijven. Tot slot wordt voorafgaand aan de operatie een *Notice to Airmen and Mariners* uitgezonden en worden waarschuwingen via marifoonkanalen uitgezonden.

Tot slot

Onze historie ligt ten grondslag aan een tastbare uitdaging voor de toekomst, waarin NGE een significante rol spelen voor generaties die nog gaan komen. Duurzaam gebruik van wateren, die ingericht kunnen worden om op ecologisch verantwoorde wijze in onze behoeften kunnen voorzien, vraagt om inspanningen die veilig, efficiënt en doelmatig oplossingen kunnen bieden voor het NGE-vraagstuk. De private EOD-branche voorziet hierin door gespecialiseerd onderzoek te kunnen doen en op basis van gedegen bureaustudies een basis te leggen voor operationeel opsporingsonderzoek. Hierbij is een nauwe samenwerking tussen

stakeholders zoals de Explosieven Opruimingsdienst van Defensie, diverse private EOD-partijen en ook opdrachtgevers van belang, om veilige kaders te blijven scheppen en verdere ontwikkelingen voor een veilige omgang met NGE te garanderen. Daarbij is de samenwerking tussen de Mijndienst van de Koninklijke Marine en de proactieve private branche met recht complementair te noemen, welke van de Noordzee voor toekomstige generaties een veilige omgeving voor mens en natuur maakt.

Dit artikel is geschreven op uitnodiging van de redactie door Arjan Driessen (Business Development Manager), Thomas Kloosterman (Hoofd Advies) en Ad van Riel (Algemeen Directeur) van Riel Explosive Advice & Services Europe B.V.

Noten

- <https://www.nrc.nl/nieuws/2022/05/13/de-schepen-worden-groter-de-zee-steeds-kleiner-a4123945>
- <https://www.telegraaf.nl/nieuws/958552107/vijlbrief-geeft-vergunning-voor-gaswinning-op-noordzee>
- <https://www.maritiemnederland.com/nieuws/duizend-bommen-en-granaten>

Column

'Als China dat wil, kan het perfect Russische olie blijven invoeren en in de toekomst zal het de ontkoppeling van het Westen alleen maar versnellen'

Prof. dr. Jonathan Holslag is politicoloog en China-kenner. Hij is onder meer docent Internationale Politiek aan de Vrije Universiteit Brussel.

Vanuit Chinees standpunt aanschouwen we nu de laatste stuiptrekkingen van de Westerse hegemonie. De G-7-landen, onder leiding van de Verenigde Staten, proberen de Russische olieprijs te beperken en hun maatregelen aan alle landen op te leggen. Dat proberen zij vooral door hun sterke positie in de financiering en verzekering van olietankers. China probeert zich echter minder bloot te stellen aan die maritieme marktmacht.

Het overgrote deel van de Russische olie wordt per schip uitgevoerd en is dus best wendbaar. Rusland heeft olieterminals in de Baltische Zee, in de Zwarte Zee, maar ook in de Arctische Oceaan en in de Stille Oceaan. Het bouwt die terminals ook verder uit. China was al de belangrijkste klant van die terminals en is dat sinds begin dit jaar nog meer. Die olie-invoer over de zee levert kwetsbaarheid op. Al in de jaren '90 maakte Peking zich zorgen over het Malakka-dilemma: de afhankelijkheid van zeestraten waar de Amerikaanse marine oppermachtig is. Die geografische afhankelijkheid probeert het zoveel mogelijk te beperken door diversificatie.

Daar blijft het niet bij. China bouwt reeds geruime tijd aan een grote tankervloot. China, Hong Kong inbegrepen, heeft nu veruit de grootste nationale vloot, goed voor een capaciteit 64 miljoen ton. Tien jaar geleden was dat nog niet de helft. Die vloot is overigens bijna volledig in handen van staatsbedrijven. Zonder overdrijven is de Chinese Communistische Partij vandaag de grootste reder ter wereld.

Peking ontwikkelt dus snel de harde infrastructuur om olie (en gas) in te voeren. De kwetsbaarheid zit vooral in de zachte infrastructuur, de financiering en de verzekeringen, maar ook daar wordt druk aan gesleuteld. De voorbije jaren hebben Chinese staatsbanken een indrukwekkend investeringsportefeuille voor tankers ontwikkeld. Ook buitenlandse rederijen laten vandaag de dag schepen door Chinese banken financieren.

In de context van oplopende spanningen tussen Iran en de Verenigde Staten begon China aanvullend eigen maritieme verzekeraars te steunen. In 2017 richtte Cosco Shipping, China's grootste rederij, een eigen verzekeringstak op. Toen de Amerikanen dreigden met sancties tegen het moederbedrijf, verkaste Cosco Insurance Brokers van Londen terug naar China. Het overgrote deel van de Chinese schepen wordt vandaag verzekerd door Chinese verzekeraars. Peking heeft in dit domein dus al de invloed van grote spelers in Londen gebroken.

Ning Tao, een directeur bij het ministerie van transport, stelde onlangs dat het onhoudbaar is voor de fabriek van de wereld om de dominantie van het Westen in registratie en verzekeringen te aanvaarden. China wil het nieuwe centrum voor maritieme diensten worden met allerlei belastingvoordelen. De start was moeilijk, zeker voor Shanghai en nog steeds wedijvert Shanghai met andere Chinese havensteden. Peking wil dat nog meer Chinese schepen onder de nationale vlag gaan varen: dat is goed voor zaken en voor de nationale veiligheid.

Ook in het zachte domein van de maritieme macht streeft Peking soevereiniteit na. De oorlog in Oekraïne en de Westerse sancties hebben die betrachting enkel maar kracht bijgezet. Als China dat wil, kan het perfect Russische olie blijven invoeren en in de toekomst zal het de ontkoppeling van het Westen alleen maar versnellen.

Mariniers en de Slag bij Woerden 1672

De gevechten bij de Kruipin met op de achtergrond de brandende kerktoeren van Woerden. Lange tijd stond de Slag om Woerden ook wel bekend als Slag bij De Kruipin (collectie RHC Rijnstreek en Lopikerwaard)

Het is dit jaar 350 jaar geleden dat de Republiek der Nederlanden door Engeland, Frankrijk en de bisdommen Münster en Keulen werd aangevallen. Gedurende het jaar worden er in het land tal van activiteiten georganiseerd om dit rampjaar 1672 te herdenken¹. Ook het *Marineblad* heeft hier dit jaar aandacht aan besteedt.²

Het rampjaar heeft zijn naam in de vaderlandse geschiedenis natuurlijk niet voor niets gekregen. Het voortbestaan van de Republiek wordt serieus bedreigd en lang zit in de oorlogvoering op land alles tegen. Een ommekeer wordt pas bereikt in oktober gedurende de Slag bij Woerden. In deze veldslag spelen mariniers een belangrijke rol. Toch lijkt dit feit in de Korpsgeschiedenis welhaast in de vergetelheid geraakt te zijn. Reden te meer dus om hier een artikel aan te wijden. Helemaal in het jaar waarin het rampjaar wordt herdacht en de stad Woerden zijn 650-jarig bestaan viert.

Dit artikel beschrijft eerst kort het verloop van de oorlog van 1672. Vervolgens wordt de veldslag besproken en met name de rol die de mariniers in deze strijd hebben gespeeld. Daarna volgt een nabeschuiving.

Het rampjaar 1672

De groeiende aversie van Engeland en Frankrijk jegens de jonge Republiek der Nederlanden mondt in 1672 uit in een oorlog op land en op zee.³ Voor zijn opmars over land moet de Franse koning Lodewijk XIV een alliantie aangaan met de Duitse bisdommen van Münster en Keulen. De Republiek wordt daarmee met recht van alle kanten bedreigd. Met de Engelse oorlogsverklaring van 24 maart is de oorlog formeel een feit. De Franse en Duitse verklaringen volgen niet veel later.

Het is uiterst twijfelachtig of de Republiek een dreiging over zoveel fronten het hoofd kan bieden. De marine wordt gelijkwaardig geacht aan de Engelse en Franse vloot, maar het Staatse leger is er slecht aan toe. In alerijl worden regimenten getraind en beter uitgerust. Ook wordt gepoogd om buitenlandse eenheden aan te trekken, maar met machtige vijanden als de Engelse en Franse koning zijn de diplomatieke partners van Neder-

‘Merkwaardig genoeg stemde
Lodewijk XIV halverwege juli 1672
in met de vrijkoop van Nederlandse
krijgsgevangenen’

land uiterst terughoudend. Bovendien is er een politieke machtsstrijd gaande tussen de raadspensionaris Johan de Witt aan de ene kant en de Prins van Oranje Willem III aan de andere kant. De chaos is compleet.

Het eerste lichtpunt in de duisternis komt vanaf zee. Op 7 juni 1672 verslaat Michiel de Ruyter de grotere gecombineerde Engels-Franse vloot voor de oostkust van Engeland bij Solebay. Met deze overwinning lijkt een invasie op de kust van Noord- en Zuid-Holland afgewend, maar zeker is dat allerm minst. Als er al sprake is van euforie in de Republiek dan is dat van korte duur. Binnen een week steekt de Franse koning met zijn leger bij Lobith de Rijn over en is de invasie een feit. De legers van de twee Duitse bisdommen zetten via Overijssel de opmars richting Groningen in. De jonge prins Willem III, die met zijn benoeming tot kapitein-generaal het bevel over het Staatse leger voert, trekt zijn eenheden snel terug achter de Hollandse Waterlinie⁴ in het midden van het land en achter de Friese Waterlinie in het noordoosten. Op 19 juni valt Naarden en op 24 juni neemt Lodewijk XIV Utrecht in. Beide steden worden in het Franse aanvalsplan gezien als springplank naar Holland. Alles lijkt voor de Zonnekoning conform plan te lopen. De IJssellinie is snel en gemakkelijk genomen; Naarden en Utrecht zijn in Franse handen. Opvallend genoeg houdt hij nabij Utrecht halt.

De Hollandse Waterlinie

Begin 1672 bestaat de Hollandse Waterlinie meer in naam dan in realiteit. Er is geen integraal overzicht of centrale regie. Daarnaast vertrouwen de oostelijke provincies op andere linies zoals de IJssellinie. Wel starten snel diverse onderzoeken naar de mogelijkheden van inundaties, een tactiek die in de Tachtigjarige Oorlog tegen Spanje ook was toegepast. Door langdurig overleg tussen de provincies en de eerdergenoemde politieke machtsstrijd komt het niet tot een besluit. Daarop nemen de Staten van Holland na de

Franse inval bij Lobith een eenzijdig besluit tot inundatie.⁵ Zonder gevolgen is dit niet. Vanuit de geïnundeerde gebieden komt een stroom vluchtelingen op gang naar het westen. Bovendien zijn de meeste boeren tegen inundaties van hun akkers. Sluizen, gemalen en dijken moeten nu bewaakt worden tegen boeren die hun oogst proberen te redden. Het toch al onderbemande Staatse leger raakt hierdoor extra troepen kwijt. Als de prins al denkt aan een tegenoffensief, dan heeft hij daar geen manschappen voor.

De Hollandse Waterlinie in 1672 (collectie NIMH)

Hulp van vijand en vloot

De meest dringende klus is nu het herstel van het verzwakte en gedemoraliseerde leger.⁶ Regimentscommandanten en hun kapiteins krijgen extra geld om hun personeel te voorzien van betere uitrusting, maar ook de garantie te geven op soldij. Bij dit extra geld zit ook een bedrag om krijgsgevangenen vrij te kopen.⁷ Door de snelle Franse opmars zijn diverse eenheden onder de voet gelopen en vele Nederlandse militairen krijgsgevangenen gemaakt. Conform goed gebruik uit die tijd kunnen deze na de vijandelikheden worden vrijgekocht. Merkwaardig genoeg stemde Lodewijk XIV halverwege juli al in met een dergelijke regeling. Er is nooit een goede verklaring gekomen waarom de Franse koning in deze fase van de invasie instemt met de vrijkoop van Nederlandse krijgsgevangenen. Zelf heeft hij hier in latere jaren spijt van en noemt hij dit een 'buitengewone toegevendheid'.⁸ In zijn memoires noemt hijzelf het getal van 20.000 krijgsgevangenen, die op deze wijze teruggaan naar het staatse leger.

Half september nemen de Staten-Generaal eindelijk het besluit een derde van de vloot binnen te laten komen. De vrijgekomen bemanning moet de garnizoenen van de vestingsteden versterken. Zij bemannen met name de geschutsbatterijen en zogenaamde opleggers. Dit zijn kleine platbodems die het Staatse leger enige mobiliteit geven in de geïnundeerde gebieden. Met het ontakelen van een deel van de vloot komt ook het gros van de geëmbarkeerde mariniers beschikbaar. In totaal zo'n 67 compagnieën.⁹

Hiermee heeft de Republiek eindelijk enige armslag om een tegenoffensief te beginnen. Diplomatiek wordt een Nederlands tegenoffensief ook als gewenst gezien. In de maanden juli en augustus hebben de Staten-Generaal diverse diplomatieke afspraken kunnen maken en verdragen kunnen sluiten. Onder andere Spanje, Oostenrijk en enkele protestantse Duitse staatjes, waaronder Brandenburg, hebben zich solidair met de Republiek getoond, maar niemand zit te wachten op een openlijke oorlog met Frankrijk. Om die extra stap te maken wordt het wenselijk geacht dat de Republiek zich levensvatbaar toont en laat zien nog volop strijdvaardig te zijn. De jonge prins, die zelf staat te popelen om de tegenaanval in te gaan, heeft weinig aansporing nodig.

Tegenoffensief

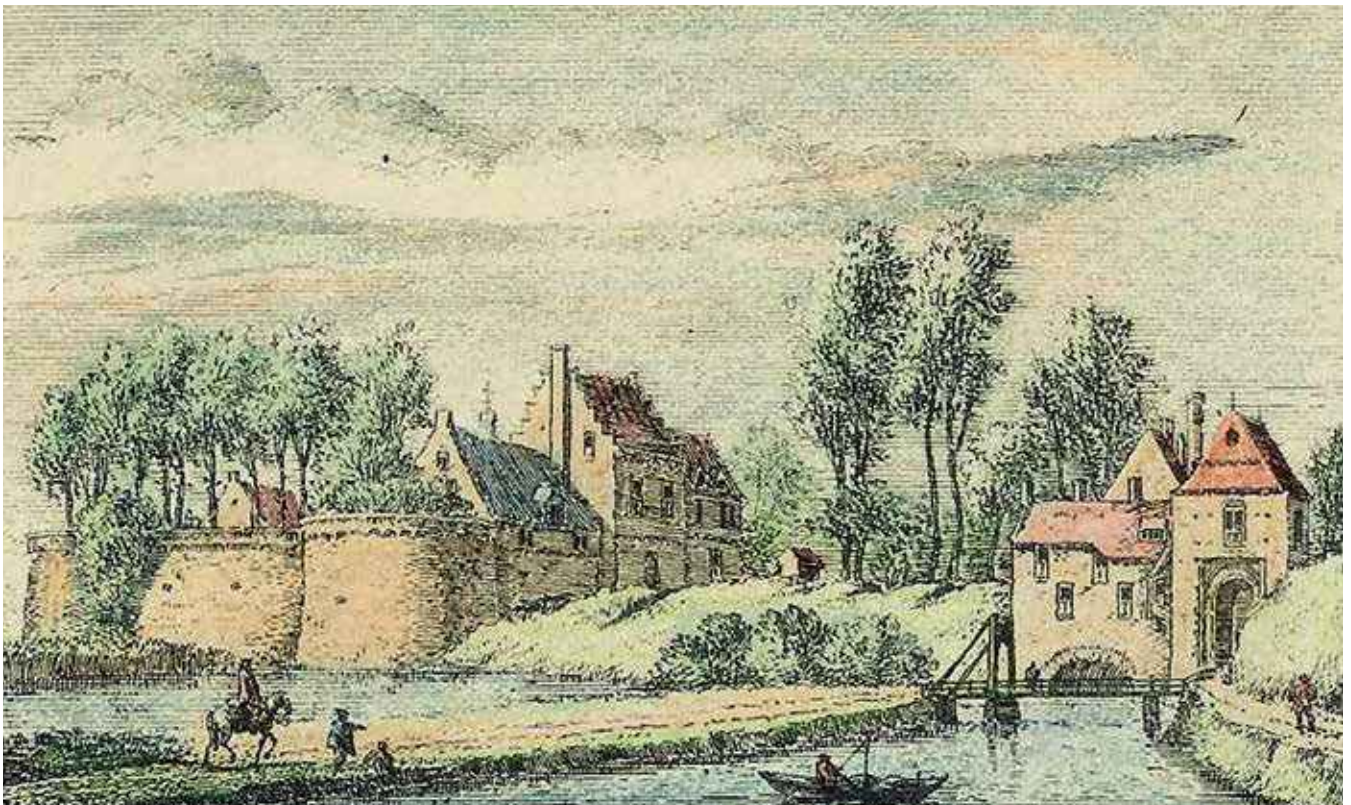
Om de zorgen van de stad Amsterdam weg te nemen wordt de omgeving van Naarden aangemerkt om het Franse leger als eerste een klap toe te dienen. Dit gebied leent zich daarbij voor een gecombineerde aanval over land en vanuit zee, in dit geval de Zuiderzee.¹⁰ De geplande aanval op 28 september gaat echter niet door. Door een totaal gebrek aan wind kunnen de schepen niet uitvaren. Inmiddels is het de Franse veldheer, François Henri de Montmorency, de hertog van Luxembourg, ook wel duidelijk dat een mogelijk Nederlands offensief in de regio Muiden/Naarden/Huizen plaats zal vinden alvorens Utrecht ontzet wordt. Luxembourg zelf zit met zijn hoofd-

macht in Utrecht, maar houdt het front nabij Naarden nauwlettend in de gaten. Intussen heeft de prins zijn oog laten vallen op de smalste sector van de Waterlinie, tussen Nieuwerbrug en Goejanverwellesluis, ten westen van Woerden en Oudewater. Oudewater is in Nederlandse handen, maar Woerden is bezet door de Fransen.

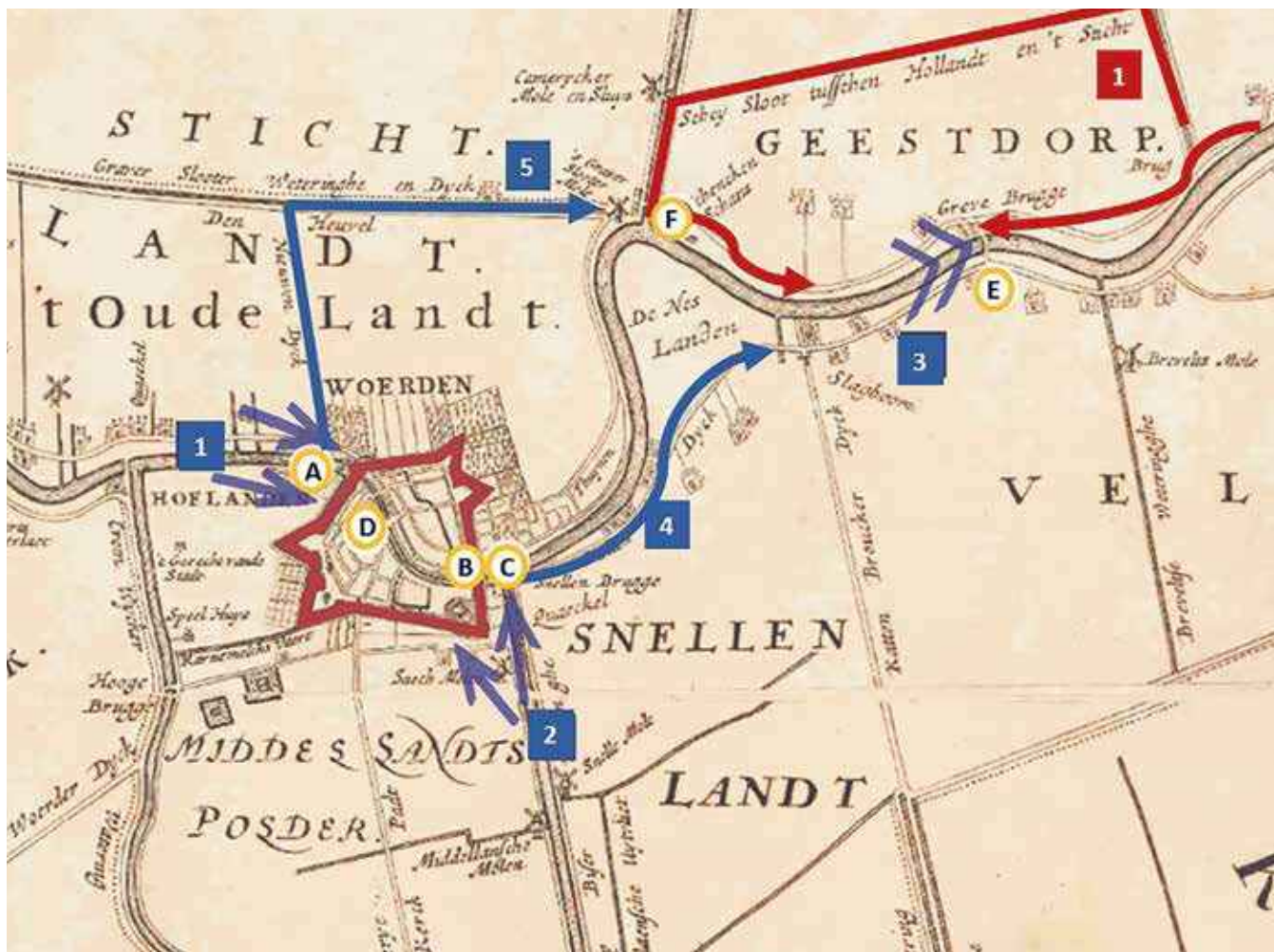
‘De Fransen zijn geschrokken door de felheid van de gevechten; deze offensieve mindset en agressieve houding hebben zij nog niet eerder waargenomen’

Tussen 24 juni en 11 juli is Woerden kortstondig bezet door het Franse leger. Op 18 september wordt de vestingstad voor een tweede maal bezet en dit keer wordt de bevolking ingezet om de verdedigingswerken te versterken. In eerste instantie

zijn 1788 Franse militairen ingekwartierd, iets later komen er nog 138 bij.¹¹ De prins plant vanuit zijn hoofdkwartier in Nieuwerbrug een aanval op Woerden. Hij is bekend met de ligging en de status van de verdedigingswerken.¹² Hoewel de Fransen de Woerdenaren aan het werk hebben gezet om de stelling te verbeteren, is hierin nog weinig voortgang geboekt. Er is weliswaar een natte gracht, feitelijk een omleiding van de Oude Rijn, maar aan de verdere buitenwerken is men nog niet toegekomen. Ook staat de bebouwing rondom Woerden nog overeind, waardoor een gedekte nadering naar de stadswal mogelijk blijft. Tevens heeft het garnizoen maar twee stukken geschut.¹³ Daarmee is Woerden een aantrekkelijk doel. Wel heeft Woerden het nadeel dat de Franse hoofdmacht vanuit Utrecht snel ter plaatse kan zijn. Alle geruchten omtrent acties nabij Naarden moeten dan ook als afleiding dienen.¹⁴

Prent van Kasteel van Woerden. Links het kasteel met op rechts de Utrechtse- of Hofpoort. Links van de poort bevindt zich de waterpoort voor de Oude Rijn. De Utrechtse poort is tijdens de gevechten kortstondig door mariniers bezet geweest. Gravure uit 1670 (RHC A1391)

Kaart van omgeving Woerden door Vingbooms uit 1670 (bewerking van *In het Spoor van de Prins*, p. 33, Van Es & Feis 2022)

A Leidse Poort	1 Prins van Oranje
B Utrechtse Poort	2 Graaf van Hornes
C Snellerbrug	3 Nassau-Zuytlestein
D Petruskerk	4 Palm
E Grovenbrugge	5 Van Valkenburgh
F De Kruipin	1 Luxembourg

Aanval op Woerden

In de nacht van 10 op 11 oktober trekt de Prins van Oranje naar Woerden en betreft drie posities. Zelf trekt hij vanuit Nieuwerbrug met de hoofdmacht naar het noordwesten van de stad voor een aanval op de Leidse poort. Vanuit Goejanverwellesluis en Oudewater verplaatst de generaal van de artillerie graaf Willem Adriaan van Hornes naar het westen van de stad voor een aanval op de Utrechtse of Hofpoort. De oom van de prins, generaal van de infanterie Frederik van Nassau-Zuytlestein, betreft iets ten oosten van de stad bij de Grovenbrugge¹⁵ aan beide zijde van de Oude Rijn een verdedigende positie

die een eventuele aanval vanuit Utrecht moet stoppen. In totaal heeft de prins een strijdmacht van zo'n 6.000 manschappen. De generaal Van Hornes heeft de beschikking over twaalf compagnieën, waarvan het grootste deel mariniers.¹⁶ De leiding van de mariniers ligt bij luitenant-kolonel der mariniers François Palm nadat de luitenant-generaal Willem Joseph baron van Ghent in de eerdergenoemde slag bij Solebay voor de Engelse kust is gesneuveld.

De Franse verdediging handelt snel op het moment dat de nachtelijke bewegingen van het Staatse leger in de vroege ochtend onderkend worden. Op de toren van de Petruskerk wordt volgens afspraak een vuur ontstoken om de Franse troepen nabij Utrecht te alarmeren. Helaas vat door de wind de torenspits vlam, evenals een aantal omliggende woningen.¹⁷ Ook wordt een uitval gedaan bij de Leidse poort om de gebouwtjes van de pannembakkerij aldaar in brand te steken. Dit kan deels door de Staatse troepen worden voorkomen, waarna de Fransen zich weer terugtrekken binnen de muren van de stad. Van Hornes betreft zijn positie ten oosten van de stad, waarbij zijn mariniers stelling namen bij de Snellerbrug, op musket-afstand van de Utrechtse poort.¹⁸ Het geschut van Van Hornes komt in stelling en begint de beschietingen

van het kasteel van Woerden en de Utrechtse poort.¹⁹ De eenheden van Nassau-Zuylestein richten een verdediging in aan weerszijde van de Oude Rijn, waarbij ze een tonnenbrug slaan om gemakkelijk van de ene naar de andere oever te komen. De verdediging richt zich op een aanval vanuit Utrecht.

De Franse alarmsignalen worden in Utrecht opgemerkt. De hertog van Luxembourg is echter onderweg naar de regio Naarden en moet in allerijl gewaarschuwd worden. Eenmaal geïnformeerd gaat de hertog snel terug naar Utrecht om zich op de hoogte te laten stellen en vandaaruit met een Franse strijdmacht van 5.500 man het beleg van Woerden in de kiem te smoren. In de nacht van 11 op 12 oktober bereikt hij aan de noordzijde van de Oude Rijn de stelling van Nassau-Zuylestein en valt direct aan. De eerste frontale aanval heeft echter geen succes en een tweede evenmin. Met name de twee stukken veldgeschut van de Nederlanders brengen de Fransen veel verliezen toe. Luxembourg laat zich echter niet zo eenvoudig uit het veld slaan en onderzoekt de mogelijkheden voor een omtrekkende beweging. Eerder die dag is Nassau-Zuylestein verzekert dat deze er niet is. Luxembourg vindt hem echter wel en laat een groot deel van zijn strijdmacht via de Houtdijk en de ondergelopen weilanden een omtrekkende beweging maken. Bij de Kruipin en de 's-Gravenslooter molen storten zij zich op de Nederlanders, die een eerste aanval nog af kunnen slaan, maar dan de positie moeten prijsgeven. Nassau-Zuylestein wordt nu van twee kanten aangevallen. Doordat de molen en enkele huisjes bij de Kruipin in de brand zijn gevlogen, komt de Franse positie in het schijnsel van de vlammen. Hierdoor kunnen de manschappen van Nassau-Zuylestein de Fransen nog wel serieuze verliezen toebrengen²⁰, maar de Nederlandse positie is onhoudbaar. Nassau-Zuylestein sneuvelt die nacht in de strijd, zijn lichaam telt achttien verwondingen. Het levert hem een heldenstatus op.

Inmiddels is het Van Hornes door de berichten van vluchtelingen duidelijk dat de positie van Nassau-Zuylestein wankelt en dat zijn positie wordt bedreigd. Palm krijgt met zijn mariniers de opdracht om de Fransen op te vangen. Op dat moment zien de Franse verdedigers bij de Utrechtse poort hun kans schoon en doen een uitval richting de Snellerbrug. Zij worden echter door effectief geweervuur vanuit de stellingen van de mariniers snel teruggedreven. Zij vergeten daarbij de valbrug weer op te halen waardoor volgens ooggetuige en stadsecretaris Bernard Costerus zestien mariniers achter de terugtrekkende Fransen mee rennen en de poort snel innemen, hierbij wordt een Zwitserse officier in Franse dienst gedood.²¹ Of de prins op de hoogte is van de bezetting van de Utrechtse poort is onduidelijk, de inbraak wordt verder niet uitgebuit. Palm gaat nu zelf met vier van zijn onderofficieren en een aantal mariniers op onderzoek uit naar de schijnbaar verloren positie van Nassau-Zuylestein. Vrijwel direct stuit hij op de Fransen die Van Hornes flank bedreigen en valt aan. Een anonieme Utrechtse kroniekschrijver lijkt zeer onder de indruk van dit optreden van Palm en meldt dat de mariniers zich direct op de vijand storten en elk twaalf tot zestien man weet uit te schakelen.²² De rest van de mariniers van Palm volgt snel. In het regenachtige

weer geven de mariniers de voorkeur om de strijd aan te gaan met sabels en dolken.

Een tweede groep mariniers onder leiding van luitenant-kolonel der mariniers, George de Hertoge, heer van Valkenburgh, duikt nu via de Gravenslooter Dijk op in de flank van Luxembourg.²³ Aangezien Van Valkenburgh geen deel uitmaakt van het mariniersregiment van Palm/Van Ghent komt hij waarschijnlijk bij het hoofdkwartier van de prins vandaan. De Prins van Oranje heeft zes mariniers-compagnieën bij zijn hoofdkwartier²⁴. Als zij in de buurt van de positie van Luxembourg komen blaast de prins de aftocht. Deze is bekend met de situatie van zijn oom Nassau-Zuylestein en heeft daarbij het incorrecte bericht ontvangen dat ook Van Hornes is verslagen.²⁵ Ook leeft hij in de veronderstelling dat er nog een grotere Franse hoofdmacht op komst is.²⁶ Om 10 uur in de ochtend van 12 oktober geeft hij het bevel tot de terugtocht. Luxembourg ontvangt het bericht over Van Hornes ook en ziet daarom af van een achtervolging. Hij heeft zijn doel bereikt de vijand is verslagen. Daarnaast is het de vraag of zijn strijdmacht na de geforceerde mars vanuit Utrecht en de zware nachtelijke gevechten en de daarbij geleden verliezen in staat is de achtervolging in te zetten. Van Hornes kan daardoor ordelijk terugtrekken richting Linschoten en Oudewater. De Slag om Woerden is voorbij.

Resultaat

De Prins van Oranje heeft Woerden niet ingenomen of een overwinning op het slagveld behaald. Toch bereikt hij een ommekeer in de landoorlog. De Fransen zijn geschrokken door de felheid van de gevechten; deze offensieve mindset en agressieve houding hebben zij nog niet eerder waargenomen. De Franse verliezen zijn met 2.500 man dan ook aanzienlijk. Een van de Franse generaals noemt de Slag bij Woerden: 'het hardste gevecht dat ik ooit gezien heb'.²⁷ Hoewel de Fransen de Nederlandse verliezen inschatten op 6.000 man – dit zou de hele strijdmacht van de prins zijn geweest – wordt deze in werkelijkheid ingeschat op 700 tot 800 man. Een Nederlands infanterieregiment onder Nassau-Zuylestein is vrijwel in zijn geheel vernietigd.²⁸

In eerste instantie richt de prins zich op het mogelijk verraad van een aantal boeren uit Kamerik, die Luxembourg zouden hebben geholpen met zijn omtrekkende beweging, daar waar zijn oom Nassau-Zuylestein was verzekerd dat zo'n route niet bestaat. De boeren beweren dat de Fransen zich hebben voorgedaan als Spaanse troepen onder de prins. Het mocht niet baten, de prins besluit op 13 oktober tot hun arrestatie. Twee dagen daarna worden ze door mariniers van hun bed gelicht.²⁹ Of de boeren verraad hebben gepleegd is maar zeer de vraag, hetzelfde geldt voor het feit of de boeren door de Fransen zijn misleid. Volgens ooggetuige Costerus had Nassau-Zuylestein zijn zaken niet op orde en Luxembourg wel.³⁰ Hoe het ook zij, de prins was gesteld op zijn oom en het verhaal van verraad komt hem om meerdere redenen goed uit. Niet op de laatste plaats als signaal naar zijn eigen krijgsmacht en bevolking dat verraad in geen enkele vorm wordt ge-

Frans gedenkpenning ter ere van de overwinning van de Slag bij Woerden. Op de voorkant een afbeelding van Lodewijk XIV; op de achterkant het wapen van Woerden

op het korpsvaandel bijgeschreven. Aan de Slag bij Seneffe ontleent het korps daarnaast ook haar latere wapenspreuk *Qua Patet Orbis*, het devies van de veldheer Johan Maurits van Nassau-Siegen. Naarden is een tot de verbeelding sprekende Nederlandse overwinning. Hiermee is de Slag bij Woerden in de korpsgeschiedenis minder aan bod gekomen. Het optreden van de mariniers heeft echter wel een belangrijke bijdrage geleverd aan het herstel van het zelfvertrouwen van het Staatse leger.

duld. Dapperheid daarentegen kan rekenen om een riante beloning van de prins. François Palm wordt door de prins bevorderd tot kolonel der mariniers en formeel aangesteld als commandant van het mariniersregiment Van Ghent dat nu Palm gaat heten. De vier onderofficieren ontvangen allen een bevordering tot kapitein der mariniers en krijgen daarmee hun eigen compagnie.

De mariniers hebben tijdens de gevechten een Frans vaandel buitgemaakt³¹, dat wekenlang in de Ridderzaal in Den Haag wordt tentoongesteld. Nederland heeft bij Woerden vechtlust getoond en de prins denkt inmiddels na over een offensief in de Zuidelijke Nederlanden bij Charleroi om de internationale partners verder te overtuigen. Het zelfvertrouwen in het Staatse leger is met het optreden bij Woerden blijkbaar voldoende hersteld zodat de prins op 17 oktober daadwerkelijk het besluit neemt voor een campagne in Zuidelijk Nederland.³² Luxembourg maakt in december 1672 nog handig gebruik van de strenge vorst en steekt bij Woerden met 15.000 man de Hollandse Waterlinie over. De plotseling invallende dooi verstoort zijn opmars en hij is gedwongen zich terug te trekken richting Utrecht. Uit pure frustratie plunderen de Fransen soldaten de dorpen Bodegraven en Zwammerdam. In 1673 keren de krijgskansen ten gunste van de Nederlanders. Langzaam maar zeker wordt het noorden van Nederland op de legers van de Fransen en de twee Duitse bisdommen heroverd en richt de oorlog met Lodewijk XIV zich vanaf dan vooral op de Zuidelijke Nederlanden.

Nawoord

De mariniers zullen zich in deze oorlog tegen de Engelsen en Fransen meerdere malen onderscheiden. In augustus 1673 doen ze dit op zee in de zeeslag bij Kijkduin. Op 11 september van datzelfde jaar bestormt kolonel Palm met zijn regiment mariniers de vestingmuren van Naarden. In augustus 1674 nemen twee mariniersregimenten deel aan de veldslag bij Seneffe in de Zuidelijke Nederlanden. Kolonel Palm zal dit gevecht niet overleven. Hij raakt gewond en sterft enkele dagen later aan zijn verwondingen. Kijkduin en Seneffe worden in de 20ste eeuw als wapenfeit

KOLMARN R.A.J. (Rob) de Wit is sinds mei 2020 Groepscommandant Operationele Eenheden Mariniers (GC-OEM). Hij woont sinds 1998 in Woerden.

Noten

- 1 www.rampjaarherdenking.nl
- 2 Dr. Adri van Vliet, "Wij worden van alle kanten benaet soo te water als te lant. Inzet van mariniers en matrozen tijdens de rampjaren 1672-1673", *Marineblad Jaargang 132*, nummer 4, juli 2022, blz. 18 t/m 23.
- 3 Voor een uitgebreidere beschrijving van de aanleiding verwijs ik naar het artikel van Adri van Vliet.
- 4 Pas met het oprichten van de Nieuwe Hollandse Waterlinie in 1871 staat de eerste linie bekend als Oude Hollandse Waterlinie.
- 5 Sander Enderink, *Het Oude Hollandse Waterlinie* boek, Zwolle 2021, blz. 49. Zie ook Leen Ouweneel, *Regenten en de Waterlinie in het Rampjaar. Hoe de Hollandse Waterlinie tot stand kwam*, Schoonhoven 2022, hoofdstuk 2, blz. 25 t/m 37, over het langdurige en uiterst gevoelige proces tot besluitvorming die uiteindelijk op 13 juni wordt genomen.
- 6 Olaf van Nimwegen, *De Veertigjarige Oorlog 1672 – 1712*, Amsterdam 2020, blz. 115.
- 7 Van Nimwegen, blz. 118.
- 8 Van Nimwegen, blz. 118. Werkelijke schatting van vrijgekochte gevangenen ligt lager, rond de 10.000 man.
- 9 Ph. M. Bosscher, *De Nederlandse Mariniers*, Bussum 1966, blz. 37.
- 10 C.J.O. Dorren, *De Geschiedenis van het Nederlandse Korps Mariniers van 1665 – 1945*, Den Haag 1948, blz. 214.
- 11 Nico Plomp, *Woerden 600 jaar stad*, Woerden 1972, blz. 131.
- 12 Leen Ouweneel, *Regenten en de Waterlinie in het Rampjaar. Hoe de Hollandse Waterlinie tot stand kwam*, Schoonhoven 2022, blz. 62. De Prins van Oranje was 18 juni 1672 in Woerden en liet zich informeren over de verdedigingswerken en inundaties.
- 13 Jan van Es en Bernt Feis, *In het Spoor van de Prins. De Wereld van Willem III*, Stichting Platform Rampjaarherdenking 2022, blz. 32.
- 14 Dorren, blz. 216.
- 15 Tegenwoordig Groepenbrug.
- 16 Dorren, blz. 216. Vermoedelijk zijn dit de acht mariniers-compagnieën gelegerd bij Goejanverwellesluis bij Oudewater, Dorren, blz. 16.
- 17 Plomp, blz. 132.
- 18 Bosscher, blz. 38.
- 19 Van Es / Feis, blz. 34.
- 20 Plomp, blz. 133.
- 21 Dorren, blz. 218.
- 22 Van Nimwegen, blz. 125. Van Es / Feis, blz. 34.
- 23 Dorren, blz. 220.
- 24 Dorren, blz. 16.
- 25 Dorren, blz. 219. Van Valkenburgh staat op de bemanningslijst van het mariniersregiment Van Weede (Bosscher, blz. 38)
- 26 Dorren, blz. 219.
- 27 Van Nimwegen, blz. 125.
- 28 Het Regiment Solms.
- 29 Dorren, blz. 218.
- 30 Dorren, blz. 221.
- 31 Bosscher, blz. 39.
- 32 Van Nimwegen, blz. 126.

'Op meesterlijke wijze creëerde Zelensky een politieke dynamiek waarbij Westerse leiders in Kiev gezien wilde worden en niet met lege handen konden aankomen'

Sergei Boeke is politiek adviseur bij het NAVO-hoofdkwartier JSEC in Duitsland. Hij schrijft op persoonlijke titel.

De wapenleveranties waren geheim. Eerst waren het wapens van Sovjetmakelij; makkelijk te gebruiken en lastig te herleiden. Alles om Moskou niet te provoceren. Gelijdelijk werden grotere hoeveelheden moderne Westerse wapens geleverd en uiteindelijk de Stinger-luchtdoelraket. Deze maakte het verschil tijdens de Russische oorlog in Afghanistan. De militaire nederlaag droeg op zijn beurt bij aan de ineenstorting van de Sovjet-Unie. Anno 2022 is het allesbehalve geheim dat dagelijks tonnen aan Westerse wapens richting Oekraïne gaan (alleen de routes zijn dat wel). Inmiddels is waarschijnlijk voor zo'n € 20 miljard aan wapens geleverd: geweren, antitankwapens, luchtdoelgeschut, artillerie, tanks en vooral heel veel munitie. Ook zijn wederom Stingers geleverd (onder meer door Nederland), al moest de productielijn in de Verenigde Staten opnieuw worden opgestart. Deze keer is de 'gamechanger' de *High Mobility Artillery Rocket System* (HIMARS). Het Oekraïense leger heeft hiermee tientallen Russische munitiedepots, communicatiecentra en hoofdkwartieren ver achter de frontlinies vernietigd. De raketten hebben een dracht van ongeveer 70 km, maar als de VS raketten leveren met een bereik van 300 km, dan hebben de Russen een nieuwe uitdaging.

De aard en omvang van de wapenleveranties zijn met de tijd veranderd. Eind februari/begin maart betrof het vooral lichte wapens. Niemand – niet het Westen, niet Oekraïne en zeker niet Rusland – had destijds verwacht dat Oekraïne het zo lang zou uithouden. Op dat moment ging het om noodhulp, om een eervolle verdediging mogelijk te maken. Lichte wapens zouden tevens bruikbaar zijn bij een eventuele partizanenstrijd. Na de inval waarschuwde Poetin dat andere landen het niet in hun hoofd moesten halen om zich te mengen in de strijd. Het Poolse idee om MiG 29's aan Kiev te schenken werd derhalve door de VS als te provocatief gezien, en alle Westerse wapens waren 'defensief' van aard. Enkele maanden later was de situatie omgedraaid. Mariupol, Bucha en andere steden waren verwoest, maar Kiev en het Oekraïense leger hielden dapper stand. Het Westers doel verschoof – nu helpen we Oekraïne om hen te laten winnen. Hiervoor is zwaar wapentuig nodig. Op meesterlijke wijze creëerde Zelensky een politieke dynamiek waarbij Westerse leiders in Kiev gezien wilde worden en niet met lege handen konden aankomen. Inmiddels wordt voor de 'lethale hulp' de Oekraïense vraag aan het Westers aanbod gekoppeld in het eufemistisch genoemde *International Donor Coordination Center* (IDCC) in het Duitse Wiesbaden. Honderden wapentransporten naar Oekraïne zijn vlekkenloos verlopen. Poetins dreigementen bleken hol.

De recente Oekraïense tegenaanval heeft het nut van wapenleveranties onderstreept. Zelfs het Russisch leger deed een duit in het zakje met een grote, weliswaar gehaaste, donatie van zwaar materiaal. Toch heeft Oekraïne meer nodig, wat stuit op twee uitdagingen. Ten eerste moet het bestaande materiaal gerepareerd en onderhouden worden. Met een kladeidoscoop aan verschillende systemen is dit een logistieke nachtmerrie. Trainingen, reserveonderdelen en een overkoepelend onderhoudssysteem zijn nodig. Ten tweede staan veel Westerse landen voor een strategisch dilemma. Hun reservevoorraden van munitie en materiaal zijn ver onder peil. De defensie-industrie draait op volle toeren. Moet men eerst de eigen reserves aanvullen of Oekraïne maximaal steunen? Het antwoord is het laatste. Eind jaren tachtig sribbelde het Pentagon tegen toen de CIA Stingers naar Afghanistan wilde sturen; het Amerikaans leger wilde de raketten zelf hebben. De CIA won. Toen wilde men de Sovjet-Unie een hak zetten; nu gaat het om een Europese partner die vecht voor zijn bestaansrecht. Als het Russische leger niet meer in staat is buurlanden binnen te vallen, dan is Europa tevens veiliger. Kortom, stuur meer wapens door naar Kiev en maak er geen geheim van.

Reactie naar aanleiding van het artikel 'Defensienota 2022: maritiem onder de maat', door CDR b.d. Pieter Kok in Marineblad nr. 5 (augustus 2022)

Nederland is een handelsnatie. Een groot deel van onze welvaart is gebaseerd op handel drijven en export van nationaal geproduceerde goederen. Het afzetgebied hiervoor is wereldwijd. De huidige oorlog in Oekraïne is uit het oogpunt van internationaal recht en menselijk leed een flagrante aantasting van onze normen en waarden. De internationale (westerse) gemeenschap kiest ervoor om door financiële en materiële ondersteuning solidair te zijn met Oekraïne. Ons lidmaatschap van organisaties als VN, EU en NAVO brengt deze consequentie met zich mee. De Defensienota 2022 grijpt echter dit conflict aan als uitgangspunt waarop de toekomstige krijgsmacht moet worden gebaseerd. We dreigen dan in een situatie te belanden waarbij de 'waan van de dag' leidt tot een strategische herbezinning op de taken en middelen van de krijgsmacht. Verwerven van militair materieel slechts gericht op het voeren van een grootschalige oorlog op het land, met Oekraïne als voorbeeld, doet geen recht aan de strategische positie en belangen van Nederland op het internationale toneel. Mocht Nederland direct worden betrokken bij een dergelijke oorlog, dan zal de bijdrage van ons land in de NAVO gebundeld worden met de veel grotere capaciteit van de NAVO-partners.

Voor de langere termijn moeten wij ons richten op veiligheidsrisico's die een rechtstreekse bedreiging vormen voor het vrije Westen en het belang van Nederland als handelsnatie. Dat betekent snel en wereldwijd signaleren van potentiële conflictsituaties en vervolgens adequaat hierop reageren. Door het tijdig onderkennen van dreigingen zal reageren op een relatief laag geweldsniveau veelal voldoende zijn en wordt verdere escalatie voorkomen. Een krijgsmacht die gebaseerd is op deze strategische visie wordt voor ons beter behapbaar; ook kunnen we ons dan concentreren op de vaardigheden waar we traditioneel goed in zijn en die internationaal erg worden gewaardeerd. Onze bijdrage aan grootschalige conflicten, maakt een acceptabel niveau van land- en luchtgebonden slagkracht noodzakelijk, maar dat moet niet ten koste gaan van het verdedigen van de essentiële belangen van Nederland binnen de NAVO.

Het grootste veiligheidsrisico voor het belang van Nederland als handelsnatie is de aantasting van aan- en

afvoerlijnen. Een deel daarvan gaat over land of door de lucht, maar de bulk van het transport geschiedt over zee. De bedreigingen van transport over land dan wel door de lucht zijn in het algemeen goed beheersbaar. Anders is het gesteld met de verbindingen over de zee. Potentieel vijandige mogendheden als Rusland en China kunnen vrij eenvoudig maritieme slagkracht op, boven, en vooral ook onder water ontplooiën, die onze *sea lines of communication* (SLOC's) bedreigen en aantasten. Onder het motto van een 'vrije zee' is het niet eenvoudig hier paal en perk aan te stellen. Wat wel kan is ontwikkelingen op dit gebied nauwgezet monitoren en indien noodzakelijk tegenmaatregelen treffen. Een brede, zowel kwalitatief als kwantitatief volwaardige maritieme capaciteit is hiervoor een vereiste. Het door Rusland afknijpen en op termijn mogelijk geheel stoppen van de gasleveringen aan West-Europa, waardoor dit gas in meer of mindere mate noodgedwongen vanuit locaties elders in de wereld over zee moet worden aangevoerd, toont eens te meer aan hoe belangrijk het is om onze SLOC's open te houden.

Als we dan de samenstelling van de KM op dit moment beschouwen kunnen we niet anders constateren dat deze hierin schromelijk tekortschiet. Ook de plannen voor de toekomst in de nota geven geen aanleiding tot optimisme. Natuurlijk is het gemakkelijk redeneren dat, in het kader van onze deelname aan internationale organisaties, anderen voor ons de kolen wel uit het vuur zullen halen, maar als zeevarende natie is dit onhoudbaar. De bedreiging van onze SLOC's is zeer pregnant. Met name de Russen zijn volop bezig hun maritieme capaciteit te versterken. Het lanceren van een nieuw type Oscar II-klasse nucleaire onderzeeboot uitgerust met het eveneens nucleair-aangedreven Poseidon wapensysteem is hiervan een goed voorbeeld. Belangrijk is om daarbij te constateren dat ook land- en luchtoperaties voor een belangrijk deel afhankelijk zijn van over zee aangevoerde middelen.

Resumerend: er bestaat dringend behoefte aan een Koninklijke Marine die in staat is tot het adequaat uitoefenen van de door Kok in zijn artikel genoemde 'sea control'. Hiervoor is een breed scala aan middelen noodzakelijk dat snel, wereldwijd, kan worden ingezet. Deze middelen moeten zowel voor het verzamelen van informatie op, boven en onder water inzetbaar zijn en

tevens bruikbaar zijn in het hogere geweldsspectrum. Een mix bestaande uit oppervlakteschepen, helikopters, langeafstandspatrouilleverliegtuigen, onderzeeboten en mijnenbestrijdingseenheden heeft in het verleden zijn waarde bewezen. Behalve dat de huidige Koninklijke Marine kwantitatief ruimschoots tekortschiet, is vooral het ontbreken van een patrouilleverliegtuig als de Boeing P-8 Poseidon een ernstig manco. Een dergelijk platform kan immers in de aanloop naar een periode van oplopende spanning snel ter plaatse komen, informatie verzamelen (ook onder water) en tevens in het hogere geweldsspectrum met organieke torpedo's en kruisvluchtwapens worden ingezet. Niet voor niets heeft een aantal NAVO-bondgenoten recent Poseidons aangeschaft of besteld. Daarbij past nog de opmerking dat de Poseidon, qua inzetmogelijkheden, verre uitstijgt boven de Lockheed P-3 Orion en ook uitstekend ter ondersteuning van land- en luchtoperaties kan worden ingezet.

Versterking van de land-/luchtgebonden capaciteit is noodzakelijk: een solide barrière aan de oostgrens van het NAVO-gebied als afschrikking tegen vijandige activiteiten van Rusland is belangrijk voor de veiligheid van het NAVO-gebied. Dit mag echter niet ten koste gaan van de maritieme, strategische belangen, anders verdedigen we straks een lege huls.

Vice-admiraal b.d. Erik Kopp, Commandeurs b.d. drs. Kees Leebeek en Anne van Dijk, Kapiteins ter zee b.d. Menno Valentijn, Hans Goemans en Jos Leenders

Reactie naar aanleiding van het artikel 'Defensienota 2022: maritiem onder de maat', door CDR b.d. Pieter Kok in Marineblad nr. 5 (augustus 2022)

Het zal u en mijn oud-collega's marineofficiëren niet verbazen dat het artikel over de ondermaatse defensienota in het Marineblad van augustus 2022 ook mij uit het hart gegrepen is. Ik ben verheugd, dat een deskundige collega als Commandeur P.C. Kok zijn kritiek op de maritieme component van de nota niet onder stoelen of banken steekt.

Een belangrijk component van ons maritieme bedrijf was altijd de onderzeebootbestrijding (ASW). Dit component is de laatste decennia sterk verwaarloosd, terwijl we in de openbare pers voluit lezen over de productie van o.a. Chinese en Russische onderzeeboten, die toch niet gebruikt gaan worden om alleen de havens te stofferen. Al die onderzeeboten kunnen naast hun klassieke taken, zoals het aanvallen van scheepvaart veel andere opdrachten uitvoeren. Dan spreek ik nog niet eens over de ballistische boten, die een onzichtbare dreiging op afstand vormen, waarmee het grote globale machts evenwicht in stand wordt gehouden.

Beschouw bijvoorbeeld eens de Noordzee. Velen denken te ondiep voor onderzeeboten, maar kijk eens naar de kwetsbare infrastructuur, een veelheid aan productie en exploratie platformen een toenemende, ongebreidelde groei van windmolenparken en hoe gemakkelijk dit alles is uit te schakelen. De zeebodem is belegd met kabels, zowel voor elektriciteit als voor data met knooppunten, die ongetwijfeld al in kaart zijn gebracht en met eenvoudige middelen zijn uit te schakelen. Dus ja, we zouden ons bewust moeten worden van de diverse bedreigingen, die het onderzeebootwapen voor ons in petto heeft. Op de oceaan, bij de *sea lines of communication*, over de gehele Noordzee en bij de haventoeengangen.

Dan rijst de vraag: wat doet Defensie hieraan? Kok geeft enkele voorbeelden van de sterke achteruitgang van onze capaciteiten; wie doet nog aan ASW met fregatten? We zijn te armzalig met bestellen en te bureaucratisch om snel te beslissen. Het voor mij meest pijnlijke punt in zijn artikel is natuurlijk de kortzichtige manier waarop de Orions zijn weggegeven. Er is zelfs geen *fall back*-positie achter de hand gehouden. Het vliegveld Valkenburg omgeploegd. Het personeel wegbezuinigd, de expertise vrijwel verloren laten gaan. Ik moet constateren dat de Britten dat veel slimmer hebben aangepakt, zoals altijd enkele exchange officieren in de Verenigde Staten gehouden, die direct het stokje naar de P-8 (Poseidon) konden overnemen. Helaas heeft een dergelijke vooruitziende blik bij de toenmalige Defensie- en Marineleiding ontbroken. Zou Nederland naast Noorwegen en Duitsland nog mee kunnen doen? Het is mijns inziens nog niet te laat, maar van groot belang is, dat CZSK en/of CLS zich hier over uitspreken.

In de laatste alinea's van zijn artikel doet Kok een duidelijke oproep, enerzijds naar het *Marineblad* om meer een discussieplatform te worden en anderzijds naar de huidige leiders om met duidelijke meningen, en niet braaf en naïef, hun standpunten over maritieme dreiging naar voren te brengen.

KTZ b.d. drs. A.J. Neleman, oud-TACCO en squadroncommandant

Mens op Zee

het scheepvaart
national maritime
museum

Een fotografische geschiedenis van de zeevarende mens

Het Scheepvaartmuseum bewaart één van de grootste en meest vooraanstaande collecties van maritiem-historische voorwerpen. Onderdeel van dit wereldse inventaris is een indrukwekkende fotocollectie van ruim 150.000 objecten die de transitie van de zeevarende mens door het bijna 200-jarig bestaan van het medium toont.

Deze sociaal-culturele waaier gaat verder dan het tonen van hiërarchie en de gezichten van weleer. Mens op Zee laat zien hoe de mens zich op het water tot elkaar verhoudt en raakt daarmee de bovenliggende thema's als inclusie, gender en migratie. De tentoonstelling, die van 7 oktober 2022 tot en met 23 mei 2023 loopt, geeft de bezoeker een fascinerende kijk in de fotocollectie alsook diverse bruiklenen en werken van hedendaagse kunstenaars. Denk daarbij aan de *seascapes* van Mischa Keijser, die de kijker doet onderdompelen in de kracht van woelige baren, of een beeldinstallatie van zeilheld Herman Jansen (1924-2017), die het leven op zee als ascetisch ervoer. De collectie toont een mens in beweging; in transitie. Daar waar de een de zee zag als een plek van ambitie, vrijheid en dromen, was het voor de ander een plek van orde, plicht, takenboeken of zelfs onvrijheid. Een polemieek die niet in het geschreven woord staat, maar op het aan licht blootgestelde filmrolletje. Een wereld in contrasten.

Boegbeelden

Met het oprichten van de Marine Vrouwenafdeling op 31 oktober 1944, werd de eerste stap gezet tot integratie van vrouwen in de Nederlandse krijgsmacht. In een periode van 80 jaar kwamen meer en meer functies binnen de marine beschikbaar voor vrouwen. Documentair portretfotografie

Portret van een Javaans
bemanningslid aan boord van
de Johan van Oldenbarnevelt
in 1938, Alphons
Hustinx (collectie Het
Scheepvaartmuseum)

Colette Lukassen kreeg voor de expositie Mens op Zee de opdracht om de stapsgewijze integratie van vrouwen in de marine vast te leggen in een ongeëvenaarde serie portretten van vrouwelijke pioniers. Pioniers zoals KLTZ b.d. Mary Riemens, KVMO-bestuurslid en voorzitter van de KVMO-werkgroep Gender. Riemens twijfelde geen moment toen zij de kans kreeg zich in te schrijven voor een operationele functie en diende het verzoek in bij de Marine Luchvaartdienst: 'Ik wilde het werk kunnen doen wat mannen ook doen en iets neerzetten waar de marine voor bestaat.' Zij start bij de MLD als waarnemer en werkt in 1992 op naar tactische coördinator (TACCO). Vanuit een Lockheed P-3 Orion lokaliseerde en volgde zij Russische onderzeeboten. Riemens is de eerste vrouw ter wereld in de functie van TACCO.

LTZ2OC b.d. Patty Willeboordse begint haar carrière bij de marine in 1975 als Marva telefonist 1e klasse en klimt gedurende haar ruim 30-jarige marine-carrière steeds hoger op de ladder. In 1999 kreeg Willeboordse een varende functie als onderofficier benedenschap op Hr.Ms. *Rotterdam* en ging op missie naar Kosovo (Allied Harbour 1999). Korte tijd later wordt zij bevorderd tot de eerste vrouwelijke Chef d'Equipage. In die functie behartigde Willeboordse de belangen van de manschappen en de onderofficieren en bemiddelde tussen de toenmalige Bevelhebber der Zeestrijdkrachten en de equipage: 'Op dat moment kwamen er ook veel vrouwelijke matrozen binnen. Zij vonden het prettig dat er een vrouwelijk aanspreekpunt was. Maar ook mannen voelden zich gesteund als ik er was. Zij wisten zich met sommige situaties geen raad. Het werkte twee kanten op.'

Mens op Zee is een coproductie van Het Scheepvaartmuseum en de Dutch National Portrait Gallery. De redactie is Mary Riemens, Patty Willeboordse, Colette Lukassen en in het bijzonder Teus Hagen (Marketing & Communicatie) van Het Scheepvaartmuseum buitengewoon dankbaar voor deze unieke preview.

Scan voor meer informatie
over de tentoonstelling de
QR-code.

Portret van Patty
Willeboordse,
Colette Lukassen
(2022)

Signalementen

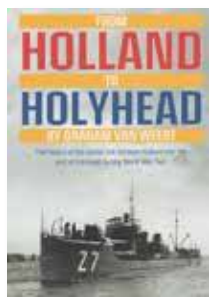

In het Spoor van de Prins

De wereld van Willem III

Auteur	Jan van Es & Bernt Feis
Uitgever	Platform Rampjaarherdenking (2022)
Omvang	136 blz
Prijs	€ 24,95
ISBN	9789090356587

Het verschijnen van *In het spoor van de Prins* was tevens het startschot voor de nationale herdenking van het Rampjaar 1672 in meer dan 90 vestingsteden. Naast vele publicaties zijn er tot nu toe ook meerdere exposities, concerten en theatervoorstellingen rond het thema Rampjaar georganiseerd. Auteurs Van Es & Feis geven in dit fraai vormgegeven boek een veelzijdig beeld van het leven van koning-stadhouder Willem III, door een route langs diverse *lieux de memoire* uit te stippelen. Sporen van de prins leiden de lezer langs diverse paleizen, landgoederen en jachthuizen verspreid door Nederland.

Van Holland naar Holyhead

The history of the crucial link between Holland and the port of Holyhead during World War Two

Auteur	Graham van Weert
Uitgever	Eigen uitgave (2021)
Omvang	394 blz
Prijs	£ 11,95
ISBN	N.v.t.

De Welshe Graham van Weert (1952) werkt na zijn pensionering als vrijwilliger in het Holyhead Maritime Museum, richt een prachtige vitrine in vol memorabilia over de Koninklijke Marine, duikt in de geschiedenis ervan en begint in 2012 aan een flinke klus: het verhaal vastleggen van een belangrijke fase uit zijn vaders leven. Aangekomen met Hr.Ms. *Medusa* in Holyhead in mei 1940, trouwt de dan

22-jarige Maastrichtenaar Mathieu van Weert een jaar later met de Welshe Maggie Parry. Zoon Graham brengt in dit prachtige verslag de band tussen de Koninklijke Marine en de haven van Holyhead tot leven. Bestellen via grahamvanweert@hotmail.co.uk.

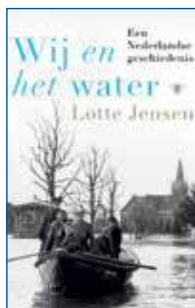

Olke Arnoldus Uhlenbeck (1810-1888)

Van marineduiker tot vice-admiraal

Auteur	Alan Lemmers
Uitgever	Van Wijnen, Amersfoort (2022)
Omvang	160 blz
Prijs	€ 29,50
ISBN	9789051946086

Op 22 september is in het Marinemuseum Den Helder de biografie van Olke Arnoldus Uhlenbeck gepresenteerd. Een eerste exemplaar is door auteur Alan Lemmers overhandigd aan Pieter van Vollenhoven. De kleurrijke en flamboyante Uhlenbeck was naast een buitengewoon markant marineofficier de grondlegger van het marine duikbedrijf, inmiddels de Defensie Duikgroep geheten. Ook zag Uhlenbeck actie tijdens de Belgische Opstand, waarbij hij gewond raakte bij het bestormen van fortificaties langs de Schelde. Lemmers heeft het leven van 'Lord Donderton' bijeengebracht in deze fraaie uitgave van het Nederlands Instituut voor Militaire Historie.

Wij en het water

Een Nederlandse geschiedenis

Auteur	Lotte Jensen
Uitgever	De Bezige Bij, Amsterdam (2022)
Omvang	320 blz
Prijs	€ 34,99
ISBN	9789403185613

Het is geenszins geheim dat de stijgende zeespiegel in de komende decennia een steeds grotere dreiging voor Nederland en haar inwoners zal vormen. De strijd die Nederlanders leveren met het water gaat echter eeuwen terug en is op uiteenlopende wijze verbeeld in onze nationale cultuur. Van de vinger in de dijk tot de watersnoodramp van 1953: schrijvers en kunstenaars benadrukken zowel de rampzalige gevolgen van deze verwoestende rampen als de uitzonderlijke veerkracht van de Nederlandse gemeenschap. *Wij en het water* is een geschiedenis van Nederland en haar strijd tegen het water.

Warship No. 14

Dutch Leander frigate Van Speijk

Auteur	Jantinus Mulder & Henk Visser
Uitgever	Walburg Pers, Zutphen (2022)
Omvang	52 blz
Prijs	€ 14,95
ISBN	9789076164042

In oktober 2022 komt uitgeverij Lanasta (reeds overgenomen door Walburg Pers) met deel 14 uit de serie *Warship*. Tien jaar na het verschijnen van deel 2 over de Britse Leander-klasse fregatten, is het ditmaal de beurt aan de Nederlandse specificatie van dit platform: de Van Speijk-klasse. Hoewel gebaseerd op de Leanders, werden de zes fregatten tussen 1962 en 1967 volledig in Nederlands beheer gebouwd en weken iets af van hun Britse (half)zusterschepen. Eind jaren '80 werden de schepen verkocht aan de Indonesische marine. Zoals we gewend zijn van Jantinus Mulder, is ook dit deel ruim voorzien van gedetailleerd beeldmateriaal en dito technische beschrijvingen.

Column

‘De zee is niet alleen de plek waar land ophoudt, maar nodigt ook uit tot ontdekken, het zoeken van nieuwe contacten en het delen van welvaart en ideeën’

Prof. dr. Theo Brinkel is KVMO hoogleraar Militair-maatschappelijke studies aan de Universiteit Leiden.

De vloot kan een betere wereld mogelijk maken. Bij de dood van de Britse koningin Elizabeth is erop gewezen hoe belangrijk het is om ons in te zetten voor saamhorigheid in samenlevingen die verdeeld zijn. De monarchie blijkt daar een rol in te vervullen. In Nederland ook trouwens. Verdeeldheid en fragmentatie baren ons zorgen. Dat geldt in eigen land, waar telkens nieuwe groepen zich slecht behandeld weten. Zoals bij de toeslagenaffaire, bij de aanmeldcentra, bij de boeren die hun toekomst geblokkeerd zien. Maar het gebeurt ook internationaal. En dan gaat het om landen die partij kiezen voor of tegen het veroordelen van de Russische inval in Oekraïne, of om droogtegebieden waar de gevolgen van klimaatverandering tot hongersnood leiden, of om landen die afhankelijk zijn van graan, of om landen die afhankelijk zijn van gas.

Veiligheid in een wereld van verbindingen, dat was de veelzeggende titel van een rapport van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid uit 2017. Terecht werd daarin gepleit voor versterking van de krijgsmacht. Dat kwam niet uit de lucht vallen, maar was het resultaat van een inhoudelijke redenering. Op de eerste plaats vroeg de WRR om het erkennen van samenhang tussen binnenlandse en buitenlandse veiligheid. Die twee zijn met elkaar verweven. Ten tweede ging het in het rapport om samenhang tussen veiligheidsbeleid, defensie, ontwikkelingssamenwerking en mensenrechten. Het welbevinden van de Nederlandse bevolking kan niet losgezien worden van het welbevinden van mensen elders in de wereld. De regering kwam met een geïntegreerde veiligheidsstrategie waarin zij die boodschap vertaalde in de drieslag veilig blijven (kort door de bocht: de verdediging van het grondgebied), veiligheid brengen (vredesoperaties en expeditionair optreden) en veilig verbinden (internationale handel en communicatie veiligstellen).

Het ligt voor de hand dat er met name op het punt van veilig verbinden een belangrijke rol is weggelegd voor de vloot. Die rol wordt eigenlijk vooral materieel uitgelegd. In de zin van: de commerciële scheepvaart moet ongehinderd door internationale wateren kunnen varen. Over handelsroutes, door nauwe zeestraten of in de havens zelf. En waar er onterecht claims worden gelegd die de vrije vaart zouden kunnen verhinderen, dan zijn het de marines die de weg weer vrij maken voor treilers en tankers. Op plekken waar piraten optreden zorgen grijze schepen voor de veiligheid. Als het erop lijkt dat zeekabels worden afgetapt kan het geen kwaad er met een eigen schip bovenop te zitten. Windmolenparken en olieplatforms hebben bescherming nodig. Allemaal cruciaal. Maar dat is vooral een materiële invalshoek.

Veilig verbinden heeft toch ook een ideële component en die heeft in de discussie na verschijning van het WRR-rapport minder aandacht gekregen. En dan denk ik aan het verbinden zoals dat aan koningin Elizabeth werd toegeschreven. De zee is niet alleen de plek waar land ophoudt, maar nodigt ook uit tot ontdekken, het zoeken van nieuwe contacten en het delen van welvaart en ideeën. Onder water lopen niet alleen kabels en leidingen die de economie draaiende houden. Maar door die kabels en leidingen worden ook overtuigingen uitgewisseld, worden mensen bij elkaar gebracht, wordt geloof in een betere wereld gedeeld. Als die wereld steeds meer één wereld aan het worden is, gaat veilig verbinden ook over cultuur, uitwisseling van ideeën en het bevorderen van vrede en recht. Zoals gezegd, de vloot kan een betere wereld mogelijk maken.

Recensie

De mannen van Poetin

Hoe de KGB Rusland heroverde en vervolgens de strijd aanging met het Westen

Auteur:	Catherine Belton
Uitgever:	Prometheus, Amsterdam (2022)
Omvang:	608 blz
Prijs:	€ 27,50
ISBN:	9789044651799

Dit boek was bij het verschijnen in 2020 meteen een bestseller. Het kreeg lovende recensies. Het was 'het definitieve verslag van de opkomst van Poetin en van het Poetinsisme', schreef de historica Anne Applebaum in het Amerikaanse maandblad *The Atlantic*. In juni 2022 verscheen eindelijk de Nederlandse vertaling. Zoals de titel aangeeft, is Catherine Beltons boek geen biografie van de Russische dictator, maar vooral een portret van een generatie KGB-officieren die onder Poetins leiding in twintig jaar tijd de Russische staat en economie vrijwel volledig in handen kreeg. Vanaf het begin gebruikten zij Westerse banken om geld uit Rusland te smokkelen. Dat geld diende niet alleen ter zelfverrijking, maar werd ook strategisch aangewend om het Westen te corrumperen en verdeeldheid te zaaien in de NAVO en de EU. Vooral in het Verenigd Koninkrijk kregen de oligarchen stevig voet aan de grond, met name via betrokkenen in het Brexit-debat. Eén hoofdstuk heeft niet voor niets als titel 'Londongrad'.

Belton, voormalig correspondent van de *Financial Times* in Moskou, deed jarenlang onderzoek. Haar voornaamste bronnen zijn de tientallen gesprekken met voormalige KGB-agenten, Kremlin-insiders en bankiers in diverse landen. De meesten wilden anoniem blijven 'vanwege voor de hand liggende gevoeligheden', aldus een uitspraak van Belton. Maar enkele groten uit de Russische politiek hadden geen bezwaar dat hun naam werd genoemd. Zoals Vladimir Jakoenin, een vertrouweling van Poetin, voormalig KGB-officier en oud-topman van de Russische Spoorwegen. Een andere belangrijke bron is Sergej Poegatsjov, de bankier die er mede voor zorgde dat Poetin in 1999 Boris Jeltsin opvolgde als president. Hij raakte uit de gratie van het regime en woont – na enkele keren aan een aanslag te zijn ontsnapt – in een zwaarbewaakte villa in Zuid-Frankrijk. Belton sprak ook verschillende malen met Michail Chodorkovski, sinds de jaren '90 een van de meest succesvolle zakenmannen van Rusland.

Hij ontzoopte zich als felle criticus van Poetin en moest daar zwaar voor boeten. In 2003 werd hij gearresteerd op verdenking van belastingontduiking en fraude en veroordeeld tot een jarenlang verblijf in een strafdruk. Chodorkovski's oliemaatschappij Yukos werd ontbonden en verdeeld onder 'de mannen van Poetin'. Volgens Belton was dat een blauwdruk van Poetins werkwijze: ten eerste het overnemen van centrale sectoren van de economie en de intimidatie van mogelijke tegenstanders. Ten tweede was er ook in 2003 al de corrumperende samenwerking met het Westen. Na zijn vrijlating in 2013 vertelde Chodorkovski – inmiddels in Londen woonachtig – dat hij nog het meest geïrriteerd was geweest over de participatie van westerse banken en energiebedrijven bij de overname van Yukos: 'Het was een strategische fout van sommige westerse instituties te denken dat ze konden leven zonder principes. Ze vonden het geweldig. We gaan met Poetin samenwerken, want dan kunnen we geld verdienen.' Ondanks de lovende recensies, is *De mannen van Poetin* geen lichte kost. Gecompliceerde financiële zaken staan centraal. Talloze manipulaties met onteigende bedrijven passeren de revue, evenals schimmige geldstromen naar westerse banken en al even schimmige (financiële relaties) met westerse, populistische politici. De lezer heeft een stevige klus om de talrijke opgevoerde personen uit elkaar te houden. De korte lijst 'dramatis personae' die aan het begin van het boek staat, biedt daarbij weinig hulp.

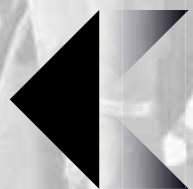
Het boek heeft inmiddels een eigen geschiedenis. Belton's stelling over de grote Russische invloed in het Westen werd in 2021 nog eens gedemonstreerd toen haar uitgever Harper-Collins zich geconfronteerd zag met vijf verschillende – vrijwel gelijktijdig ingediende – aanklachten van oligarchen wegens smaad. 'Een falanx van 's werelds rijkste mannen tegen een eenzame journalist', protesteerde uitgever Arabella Pike in *The Sunday Times*. Deze intimidatiepoging kostte miljoenen. De meeste klachten werden uiteindelijk geseponeerd. Alleen Roman Abramovitsj slaagde erin via de rechter enkele correcties in de tekst aan te brengen. De oliemiljardair had onder meer bezwaar gemaakt dat Belton betoogde dat het op aanraden van Poetin was geweest dat hij de Londense voetbalclub Chelsea had gekocht. Doel was een brughoofd te bouwen voor de Russische invloed, 'een toegangskaartje tot de Britse high society'. Het zou uitgever Prometheus hebben gesierd als zij had aangegeven welke passages in het boek zijn aangepast. Maar wat ook Abramovitsj's motieven mogen zijn geweest: zijn keuze voor Chelsea was symbolisch voor de Russische invloed in het VK. Belton: 'mede dankzij het feit dat hij al snel werd geaccepteerd kon Russisch geld onderdeel worden van het Londense leven.'

**J.W.L. Brouwer, Centrum voor Parlementaire
Geschiedenis Nijmegen**

DAG VAN DE MILITAIRE GESCHIEDENIS

NEDERLANDS INSTITUUT
VOOR MILITAIRE HISTORIE

DEN HAAG

MND VD
GESCHIE
DENIS

8 OKTOBER 2022

10.00-17.30 uur

Ontdek het militaire verleden
van ons allemaal

NIMH

DAG VAN DE
MILITAIRE
GESCHIEDENIS

dagvandemilitairegeschiedenis.com

Mainbrace september 1952

'moeder' van alle grote maritieme oefeningen op de NAVO-Noordflank

'[...] it's important for the other NATO countries to show solidarity with both Finland and Sweden in this exercise', aldus *US General Mark Milley*, voorzitter van de *US Joint Chiefs of Staff*. Hij deed deze uitspraak aanvang juni, kort voor *BALTOPS 22*, de jaarlijkse NAVO marine-oefening in de Oostzee. Deze exercitie, waarin 14 lidstaten benevens Zweden en Finland participeerden, vond dit jaar plaats onder de schaduw van de Russische invasie in Oekraïne. Een daad van agressie die de twee genoemde Scandinavische landen ertoe bracht hun neutraliteitspolitiek vaarwel te zeggen en het NAVO-lidmaatschap aan te vragen.¹ Een beleidsstap die het Kremlin zwaar bekritiseerde en waarvoor Moskou eerder al zowel Stockholm als Helsinki waarschuwde deze niet te nemen, omdat Rusland zich anders genoodzaakt zag tegenmaatregelen te nemen.²

Deze recente gebeurtenissen roepen echo's op uit de beginjaren van de NAVO. Meer specifiek, de toetreding van Noorwegen en Denemarken in april 1949 tot het toen opgerichte Noord-Atlantische pact nadat deze landen zich bedreigd voelden door Sovjet-Rusland, en de grootschalige NAVO-vlootoefening *Mainbrace* in september 1952. Vooral deze exercitie, de facto de 'moeder' van alle latere grootschalige Koude Oorlog maritieme oefeningen als *Ocean Safari* maar ook huidige bi-annuel *exercises* als *Cold Response* en *Joint Warrior*, staat in dit artikel centraal. Na het schetsen van de strategische achtergronden, de politiek-militaire oogmerken van dit maritiem machtsvertoon en het verloop van de manoeuvres, volgt aan de hand van toenmalige interne Britse en Amerikaanse debriefings een analyse van de operaties, de politiek-strategische invloed van de oefening en de consequenties die *Mainbrace* had voor hierbij betrokken marines.

Internationale veiligheidssituatie omstreeks 1950 en de maritieme NAVO-bevelsstructuur

In de jaren na 1945 bouwden de westelijke geallieerden hun strijdkrachten in Europa snel af, maar liet Sovjet-Rusland na zijn legers, die tot in Midden-Europa stonden, te demobiliseren. Ook installeerde Moskou in door haar gecontroleerde Europese hoofdsteden spoedig het Kremlin gunstig gezinde communistische regimes en annexeerde gebieden van omliggende landen zoals in 1947 de Finse provincie Petsamo nabij het Noorse Kirkenes. Verder liepen de spanningen tussen de voormalige geallieerden op door een crisis in Berlijn in 1948, waarbij het Rode Leger het door Britse, Amerikaanse en Franse eenheden gecontroleerde westelijke stadsdeel lange tijd wist te isoleren. Een Communistische overwinning in het door burgeroorlog geteisterde China eind 1949 en het succesvol testen van het eerste Sovjetatoomwapen, bewerkstelligde bij West-Europese landen de vrees voor een Sovjetinvasie. De oprichting in maart 1948 van de verdedigingsorganisatie Westerse Unie (WU) tussen Groot-Brittannië, Frankrijk en de Benelux, en een jaar later de oprichting van de NAVO, waren een welhaast logisch gevolg van deze ondervonden dreiging. Een dreiging die aanvankelijk vooral de ruim tweehonderd divisies van het Rode Leger en de Sovjet-luchtsrijdkrachten gold; de Rode Vloot, op dat moment vooral geconcentreerd in de Oostzee, leek in vergelijking met de Britse *Royal Navy* en de US *Navy* een minder te duchten tegenstander.³

Na het uitbreken van de Koreaoorlog (1950-1953) tussen communistisch Noord-Korea en het door het Westen

gesteunde Zuid-Korea, kwam het niet alleen tot een door Washington geïnstigeerde snelle defensieopbouw in West-Europa, maar werden ook de staven van de *Supreme Allied Commander Europe* (SACEUR) en het nieuwe *Supreme Headquarters Allied Powers in Europe* (SHAPE) opgezet. De eerste SACEUR was *General US Army Dwight D. Eisenhower*. De vorming van een maritieme evenknie van voornoemde op de land- en luchtverdediging gefocuste bevelsorganisatie liet aanvankelijk op zich wachten. De Britse regering kon

moeilijk verkroppen dat de US *Navy* en niet de eerder op de Noordelijke Atlantische Oceaan dominante eigen *Royal Navy*, de *Supreme Allied Commander Atlantic* (SACLANT) zou leveren. Een compromis werd bereikt

door het bevelsgebied op te splitsen waarbij de Britten de plaatsvervangend commandant ACLANT leverden die verantwoordelijk was voor het oostelijke Atlantische operatiegebied (EASTLANT). Aanvang 1952 zag hierop de maritieme NAVO-commandostructuur het licht en werd de Amerikaanse *Admiral Lynde D. McCormick* de eerste SACLANT. De Britse *Admiral Sir George Creasey* was de eerste *Commander in Chief* EASTLANT en zetelde met zijn hoofdkwartier in Portsmouth. Betrokken West-Europese marines gaven daarvoor met oefeningen in WU-verband een eerste aanzet tot enige onderlinge cohesie.⁴

De Noordflank als focus voor NAVO-marines?

Ondanks de opgestarte defensieopbouw in West-Europa, betwijfelde *Deputy SACEUR Field Marshal Sir Bernhard Law Montgomery* in mei 1951 of het Centrale Landfront in Europa op korte termijn verdedigbaar was gezien de overmacht aan Sovjet-Russische divisies aldaar. Hij adviseerde, in afwachting van een meer reële verdedigingsopbouw in vooral West-Duitsland, de NAVO-defensie te richten op de Europese flanken, en dan vooral de Noordflank. De strategische rationale achter dit Scandinavische alternatief was het belang van het Noorden als tactisch flankgebied voor het Centrale Front. Deze noordelijke flank, gelijk overigens een in de Middellandse Zee, kon volgens de Britse veldmaarschalk fungeren als bruggenhoofd van waaruit de verdediging en/of herovering van al bezette delen van Europa moest plaatsvinden. Dit idee van Montgomery werd omarmd en uitgewerkt door de staf van SACEUR Eisenhower. In de optiek van de laatste waren er voor het moment onvoldoende eigen grond- en luchtsrijdkrachten voorhanden in Centraal-Europa. Wél kon de NAVO zijns inziens teruggrijpen op relatief veel bondgenootschappelijke marine- en marine luchtvaartdienst-eenheden, die de Amerikaanse generaal op de flanken wilde ontplooiën. Aldaar moesten zij een Sovjet-Russische opmars stoppen of vertragen. Op carriers gestationeerde vliegtuigen konden dan vanaf de Noordzee steun verlenen aan de landstrijdkrachten in bijvoorbeeld Noord-Duitsland zoals met het vernietigen van oprukkende tanks van het Rode Leger.

'Eisenhower's visie bracht teweeg dat het strategische belang van Noorwegen voor de gehele bondgenootschappelijke verdediging groeide'

< Fairey Fireflies en Hawker Sea Furies van 4 en 860 squadron MLD tezamen met Fairey Firefly-toestellen van de Britse *Fleet Air Arm*, op het voordek van de carrier HMS *Illustrious* tijdens NAVO-oefening *Mainbrace*. Een fraai staaltje van geïntegreerd bondgenootschappelijk optreden (Gemeentearchief Trondheim)

Volgens Eisenhower diende *force projection* een hoofdtaak voor vliegkampschepen te worden. Niet toevallig diende een NAVO *Strike Fleet* hiermee een type inzet te zien gelijk die van Amerikaanse carriers in WOII in de Pacific en tijdens de Koreaoorlog. Daar speelden ze een grote rol bij diverse landcampagnes. Eisenhower was weinig bezorgd over Sovjet-lucht- laat staan marinedreiging. Een studie van de *US Joint Chiefs of Staff* zou uitwijzen dat Sovjet-luchtmacht strijdkrachten geen partij waren voor *carrier task forces* van vier of meer vliegkampschepen. De SACEUR was daarbij niet onder de indruk van de gestage opbouw van de Rode Vloot. Eisenhower's visie bracht teweeg dat het strategische belang van Noorwegen voor de gehele bondgenootschappelijke verdediging groeide. De Amerikaanse generaal bepleitte hiermee een vooral op zee- en luchtmacht gebaseerde verdediging van de Noordflank en een door grond- en luchtmacht gebaseerde defensie van het Centrale Front. Voor dit verdedigingsconcept waren grote hoeveelheden schepen en boordvliegtuigen nodig. Staf SACEUR berekende medio 1951 dat het voorziene concept sowieso vroeg om een strijdmacht van ten minste acht carriers, waarvan er vier inzetbaar moesten zijn op het moment van een Sovjetaanval. Deze nieuwe strategie veronderstelde een *forward deployment* van een deel van de Amerikaanse vloot. Dit was een *first* voor de noordoostelijke Atlantische Oceaan en Noordzee, te meer daar het traditioneel een Brits operatiegebied betrof.⁵ De ideeën van SACEUR werden vooral door de *Royal Navy* bekritiseerd. De continentaal gefocuste generaal leek volgens haar geen oog te hebben voor de beveiliging van de *sea lines of communication* en de grote rol die carriers hierin speelden. Hoewel Eisenhower's nieuwe strategie de goedkeuring kreeg van de politieke leiding van de NAVO en het *Military Committee*, bleef vooral de Britse *Admiralty* deze ondermijnen. Door lobby van de *Royal Navy*, de inmiddels NAVO-breed gepercipieerde

Sovjet-onderzeebootdreiging en vermoedelijk ook om de Britten te apaiseren nu hun bevelhebberschap van de ACLANT twijfelachtig werd, vermeldde in het najaar 1951 uitgekomen *North Atlantic Short Term Defence Plan* en SACEUR's *Emergence Defence Plan*, dat SLOC-beveiliging een kerntaak was van de bondgenootschappelijke marines. De US Navy zag in de opzet van Eisenhower een mogelijkheid met haar carriers in een *Strike Fleet* nabij Noorwegen, ook tegen Sovjet-onderzeebootbases te kunnen optreden. Hiermee konden de Amerikaanse zeestrijdkrachten voor zichzelf een nucleaire taak bewerkstelligen; een type missie waarvan tot dan toe de *US Air Force* het monopolie bezat.⁶

Mainbrace

Gelet op de SACEUR-plannen inzake maritieme inbreng bij de verdediging van de Noordflank, maar ook het NAVO-streven een politiek signaal aan Noorwegen en Denemarken te geven, begon in het voorjaar 1952 een intensieve planning van de jonge ACLANT-staven, om al in september van dat jaar de tot dan toe grootste multinationale vlootoefening ooit te organiseren. Bij deze bijna twee weken durende *Exercise Mainbrace* waren ruim tweehonderd boten – van vliegkampschepen tot landingsvaartuigen –, duizend vliegtuigen en 80.000 militairen betrokken. Het operatiegebied omvatte de Noordzee en de Noorse Zee.

Met deze oefening beoogde Admiral McCormick vijf doelen: 1) de NAVO een politiek signaal laten afgeven aan Noorwegen en Denemarken dat het bondgenootschap voor hun defensie snel en effectief hoogwaardige en omvangrijke militaire slagkracht kon ontplooiën in geval van Sovjet-Russische agressie; 2) Moskou beïnvloeden met dit maritiem-militaire machtsvertoon; 3) aftasten – zie de opzet van Eisenhower – of de op maritieme inzet geënte SACLANT bevelsstructuur en de haar toegewezen strijdkrachten afdoende steun konden verlenen aan het *Allied Command North* in Noorwegen en Denemarken, een deelgebied van het op land- en luchtop treden gefocuste SACEUR; 4) het geallieerde C2 systeem testen en de betrokken strijdkrachten een omvangrijke en intensieve *advanced training* laten doorlopen; 5) konvooibegeleiding en ASW doorvoeren met *Hunter Killer Groups* gelet op de Britse inzichten en belangen.⁷

Scenario

Volgens het oefenscenario had de Oranjepartij, een groot continentaal land, een verrassingsaanval uitgevoerd op de Blauwe partij, een coalitie van West-Europese en Noord-Amerikaanse landen. Blauwe strijdkrachten reageerden onder andere met de inzet van diverse maritieme taakgroepen. Een *Carrier Strike Force* (CSF) van zes vliegkampschepen, waaronder de Britse HMS *Illustrious* met twee MLD-squadrons aan boord, zou vanuit noordwest Groot-Brittannië koers zetten naar Noorwegen. Een ASW *Carrier Support Force* bestaande uit drie *Hunter Killer Groups* van elk een licht vliegkampschip en torpedobootjagers waaronder Hr.Ms. *Van Galen* en Hr.Ms. *Banckert*, diende deels nabij de CSF te opereren. Na ter ondersteuning van Blauwe landeenheden nabij Trondheim met boordvliegtui-

gen en scheepsgeschut aanvallen te hebben uitgevoerd, moest de CSF gelet op haar voortzettingsvermogen een Bevoorrading op Zee (BOZ) operatie uitvoeren. Hierna diende ze op een zuidelijke koers te gaan en luchtsteun verlenen aan Blauwe eenheden in Denemarken. Vervolgens wachtte een tweede BOZ-actie. Tijdens al deze operaties dienden een of twee *Hunter Killer Groups* konvooien tussen Groot-Brittannië en Noorwegen te beschermen tegen onderzeebootaanvallen. De Oranjepartij zette van haar kant twaalf onderzeeboten in, waaronder Hr.Ms. *Zwaardvisch* en *Zeehond*, alsook tientallen landvliegtuigen waaronder het met *Lockheed Harpoon* toestellen uitgeruste MLD-320 squadron.⁸

Operatie

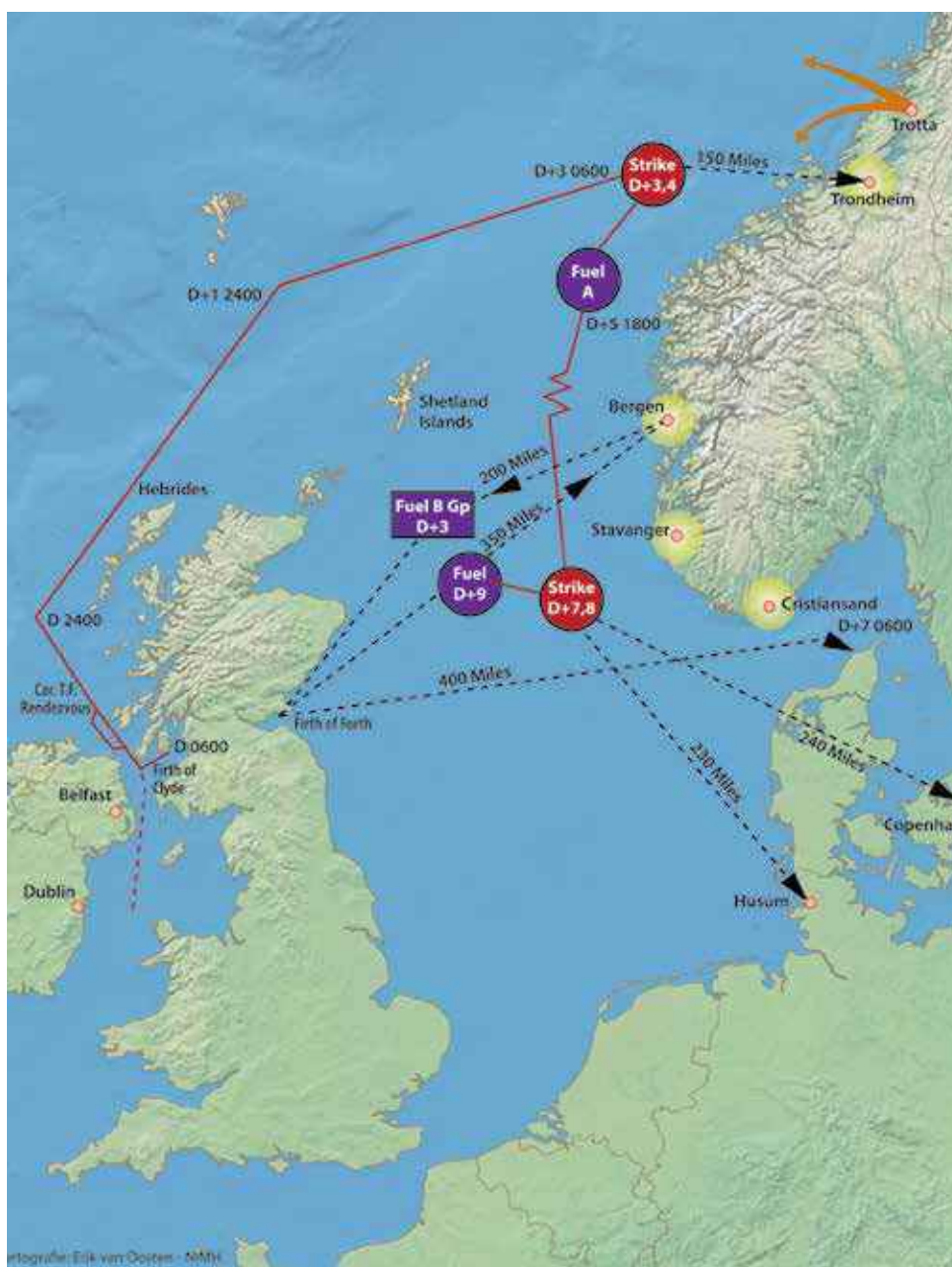
De oefening trapte af op 14 september toen de beide met carriers uitgeruste vlootverbanden het anker lichtten in de Firth of Clyde. Twee dagen later kwam het bericht dat een Oranje raider, de Canadese kruiser *Quebec*, op weg was naar de konvooien. Door het slechte weer wisten

boordvliegtuigen van de CSF het schip niet te traceren. Enige Blauwe bovenwaterschepen onderschepten het Canadese vaartuig wel en brachten het 'tot zinken'. Tussen 13 en 16 september slaagden diverse onderzeeboten van de Oranjepartij erin ongedetecteerd de Blauwe vlootverbanden nabij Noorwegen te benaderen, terwijl drie andere *subs* door aanvallen van Blauwe escorteschepen en boordvliegtuigen 'zonken'. De slechte weersomstandigheden hielden intussen aan waardoor het gros van de voorziene luchtaanvallen op de regio Trondheim vanaf de vliegkampschepen onmogelijk werd. Wel kwam het tot 'kustbombardementen' door de twee aanwezige slagschepen USS *Wisconsin* en HMS *Vanguard*. Hierna zette de CSF koers naar Denemarken. Op 21 september wist een *Hunter Killer Group* een Oranje-onderzeeboot te 'vernietigen'. Niettemin slaagde een *sub* van de tegenpartij er in door het screen van voornoemd Blauw vlootverband te glijpen en de carrier USS *Saturno Bay* met een torpedo 'dodelijk te treffen'. Later ging door een vergelijkbare onderzeebootactie het

Britse lichte vliegkampschip *Theseus* 'verloren'. Intussen landden 1.500 man van het US *Marine Corps* op Jutland ter versterking van Blauwe eenheden. Ook volgden, ondanks aanhoudend noodweer, vanaf de in de Noordzee gearriveerde CSF luchtaanvallen op Oranje posities in Denemarken en het noorden van de Duitse Bondrepubliek. *Exercise Mainbrace* sloot af op 25 september.⁹

Aftermath

De diverse operationele commandanten die bij *Mainbrace* betrokken waren, verzamelden zich op 27 september in Oslo voor een grootscheepse debriefing van de oefening. Naast ook aanwezige senior *exercise commanders*, schoven Admiral McCormick en de nieuwe SACEUR General US Army Matthew Ridgway aan. Tevens waren er koning Haakon VII van Noorwegen en de gehele *North Atlantic Council* te vinden.¹⁰

Overzichtkaart Oefening *Mainbrace* 1952 (E. van Oosten, NIMH)

US Marines landen in het kader van oefening *Mainbrace* op Noord-Jutland (gettyimages)

Deze (*military*) *top brass* afvaardiging benadrukte het brede oogmerk van de afgesloten oefening: naast het uitvoeren van een grote maritiem-militaire operatie betrof het een politiek signaal naar Noorwegen en Denemarken dat de NAVO pal voor hen stond.

Wat betreft militair ingestoken commentaar en kritiek gaf SACLANT McCormink te kennen dat de C2-organisatie redelijk had gewerkt. Tevens had de exercitie bewezen dat SACLANT snel steun kon verlenen aan SACEUR. Verder

had de oefening aangetoond dat NAVO-marines konden samenwerken en bondgenootschappelijke richtlijnen (vooral de gloednieuwe *Allied Tactical Publication 1* (ATP1)), een gedegen basis vormden voor *combined operations*. Wel meende de Amerikaanse vlagofficier dat meer vliegkampschepen benodigd waren om dergelijke operaties in oorlogstijd te kunnen uitvoeren, gelet op het uithoudingsvermogen van vooral de CSF en *Hunter Killer Groups* en de te voorziene verliezen van deze *high value targets*.¹¹ Lagere officieren kregen hierna het woord en

uitten kritiek op het trage tempo van het NAVO-systeem voor versleutelde berichtgeving waardoor cruciale berichten te laat ontvangen werden. Een oplossing van een van de Amerikaanse CO's was geweest boodschappen dan maar 'in the clear', dus ongecodeerd te versturen... USN-commandanten stelden verder geïrriteerd dat 'a Carrier Task Force is an offensive force', die slechts in noodgevalen voor de uitgevoerde ondersteunende operaties voor landeenheden moest worden ingezet. Terug in Groot-Brittannië prezen *Royal Navy* officieren weliswaar USN-

inzet op diverse gebieden en vooral luchtoperaties, maar waren zij veelal kritisch over hun Amerikaanse collegae, die te veel zouden terugvallen op hun in de Pacificoorlogen opgedane ervaringen. Het betrof het te offensief en te flexibel willen inzetten van hun carriers, het nagenoeg negeren van onderzeebootdreiging, (te) vergaand vertrouwen op ingescheepte *airwings*, en zich lang ophouden in het operatiegebied met nagenoeg volledige radiostilte en hiermee nauwelijks contact met hoofdkwartieren. Het laatste maakte dat de staven van SACLANT en C-EAST-

De Britse kruiser HMS *Swiftsure*, gevolgd door onder meer de Nederlandse torpedobootjagers Hr.Ms. *Banckert* en Hr.Ms. *Van Galen*, tijdens oefening *Mainbrace*, september 1952 (collectie Imperial War Museum)

Drie vliegkampschepen van de *Carrier Strike Force*, van links naar rechts USS *Wright*, HMS *Illustrious* en HMS *Eagle*, verlaten tijdens oefening *Mainbrace* de *Firth of Clyde* (collectie Imperial War Museum)

LANT vaak geen inzicht hadden gehad in het verloop van operaties. Tenslotte hadden de Britten commentaar op hun Amerikaanse eskadercommandanten die zich weinig verdiepten in de mogelijkheden van bondgenootschappelijke slagkracht en in kritische situaties enkel teruggrepen op USN-eenheden.¹²

Conclusie

Oefening *Mainbrace* kwam voort uit de ideeën van SACEUR Eisenhower om carriers te gebruiken voor *force projection* in Europa en dan vooral de NAVO-Noordflank. Niettegenstaande bezwaren van vooral de *Royal Navy* kwam het tot acceptatie van de NAVO-leiding van dit strategische concept. Ondanks terughoudendheid van US *Navy* zijde, die weinig voelde voor landoptreden ondersteunende operaties van hun carriers, zag deze in het concept kansen met dit vooruit gepositioneerd optreden een rol te verwerven in de Amerikaanse nucleaire strate-

‘De oefening had aangetoond dat NAVO-marines konden samenwerken en bondgenootschappelijke richtlijnen [...] een gedegen basis vormden voor *combined operations*’

gie. Eisenhower's visie onderstreepte ook het belang van de Noordflank en aangrenzende arctische wateren voor de verdediging van het Centrale Front van de verdragsorganisatie. De Britse marine ging allengs mee in deze zienswijze, gelet op het feit dat in de SACLANT-strategie

de focus gericht bleef op SLOC-verdediging. Al deze elementen kwamen samen in de oefening van *Mainbrace*. Dat over-en-weer kritische geluiden te beluisteren vielen over het verloop van de oefening mag, gelet op de enorme omvang van deze eerste NAVO-vlootmanoeuvre, niet verbazen. Vooral de gewen-

ning van de USN aan bondgenootschappelijk optreden in een *area of operations* waarmee zij niet vertrouwd was, woog hier mee. Anderzijds hield dit deels geslaagde pionierswerk in, dat grootschalige aanwezigheid van VS-zeestrijdkrachten in de EASTLANT *area* en op de Noordflank, hierna niet meer weg te denken viel in navolgende

maritieme NAVO-oefeningen. Een gegeven dat werd uitgebouwd in structureel weerkerende grootschalige exercities zoals *Ocean Safari* maar ook manoeuvres vandaag de dag. Deze oefening op de Noordflank uit 1952 droeg, enigszins vergelijkbaar met huidige NAVO-exercities, bovenal bij aan de politieke cohesie van de alliantie en *power projection* naar Sovjet-Rusland toe.¹³ Verder ontstond er door deze en navolgende vlootmanoeuvres, bij betrokken marines toenemend begrip wat het onderhouden en uitbouwen van een (maritiem)militaire alliantie inhield. *Last but not least* kwam het tot het omarmen van de toen nieuwe maar tegenwoordig vertrouwde gestandaardiseerde procedures als ATP1, BOZ, gezamenlijke terminologie en wapentechnologie.

Dr. A.J. (Anselm) van der Peet is senior wetenschappelijk medewerker bij het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH) in Den Haag.

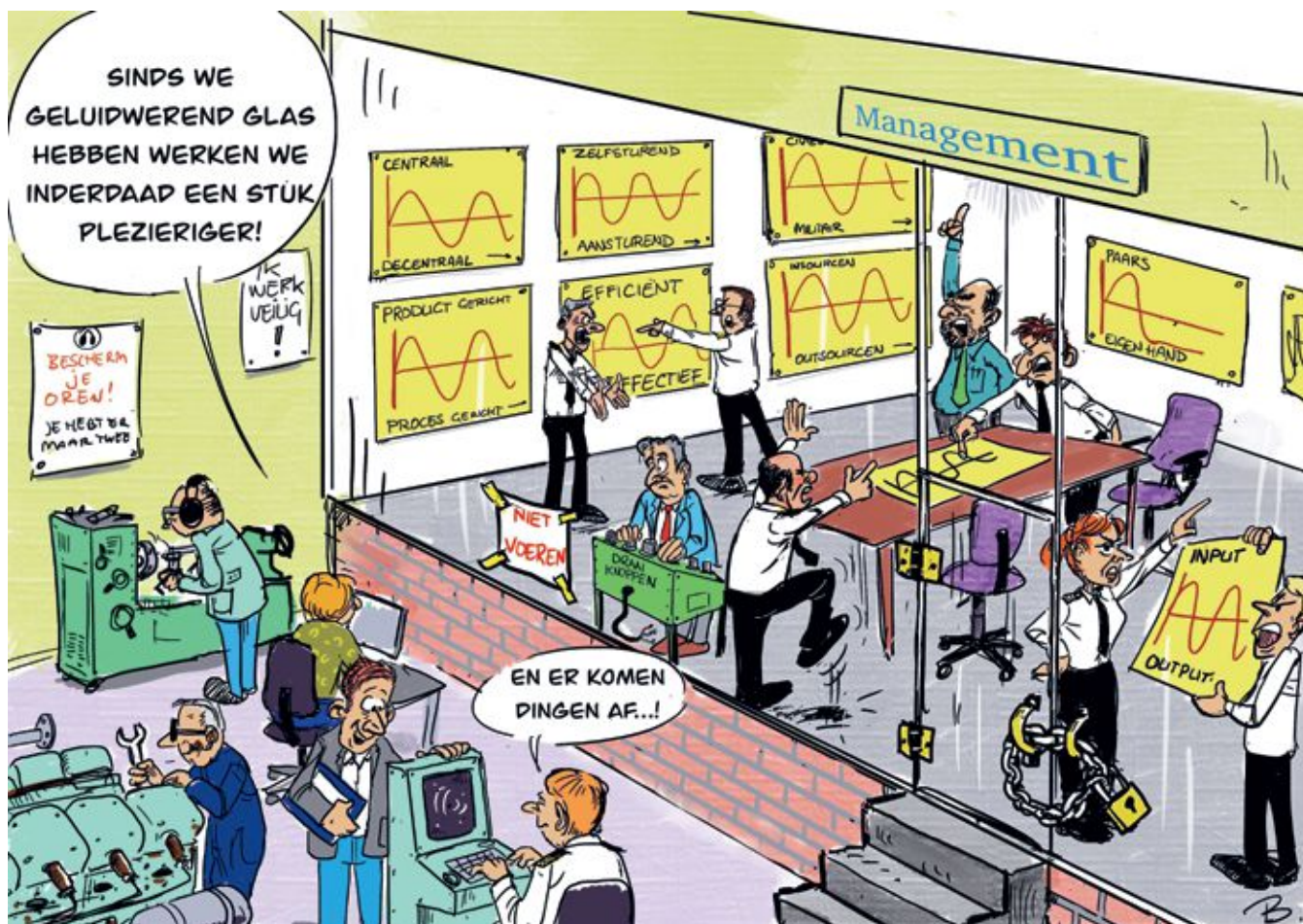
Noten

- 1 <https://www.ndtv.com/world-news/finland-sweden-nato-bid-its-important-for-us-top-us-general-on-sweden-finlands-nato-bids-3039159>
- 2 <https://www.pbs.org/newshour/world/nato-conducts-naval-exercises-with-finland-and-sweden>
- 3 Jukka Nevakivi, 'A decisive armistice 1944–1947: Why was Finland not Sovietized?', *Scandinavian Journal of History*, 19, 2 (1994) 91–115; Anselm van der Peet, 'Het vergeten Verdrag van Brussel: voor-

trekker van de NAVO en internationale leerschool voor de Koninklijke Marine', *Marineblad*, 128, 2 (2018) 28–32.

- 4 Van der Peet, 'Verdrag van Brussel', 30–32; <https://shape.nato.int/page14612223> Het hoofdkwartier CINCEASTLANT zou in 1953 verhuizen naar Northwood, waar de huidige opvolger ervan, *Allied Maritime Command* (MARCOM) zetelt. Bron: <https://mc.nato.int/about-marcom/history>
- 5 Rolf Thamnes, *The United States and the Cold war in the High North* (Aldershot 1991) 64–69.
- 6 Eric Grove, *Battle for the Fjords. NATO's Forward Maritime Strategy in Action* (Annapolis 1991) 8–11. Zie ook: Mats Berdal, *Forging a Maritime Alliance. Norway and the Evolution of American Maritime Strategy 1945–1960* (Oslo 1993). Pas eind jaren vijftig waren de eerste USN SSG(N)s en SSBNs operationeel; daarvoor konden de Amerikaanse zeestrijdkrachten inzake overbrengingsmiddelen van kernwapens louter teruggrijpen op boordvliegtuigen.
- 7 Corbin Williamson, *The U.S. Navy and Its Cold War Alliances, 1945–1953* (Annapolis 2020) 186.
- 8 Williamson, *Cold War Alliances*, 186; NL-HaNA, 2.13.114, Def/ Marinestaf, 1948–1984, inv.nr. 3378, Deelname aan de internationale oefening Mainbrace, 1952. De op HMS *Illustrious* geëmbarreerde MLD-Fairey Fireflies en Hawker Sea Furies, waren respectievelijk afkomstig van 4 en 860 squadron. De Nederlandse *Harpoons* opereerden vanaf het Schotse RAF Leuchars.
- 9 Williamson, *Cold War Alliances*, 183; Eric J. Grove, *Vanguard to Trident. British Naval Policy since World War Two* (Annapolis 1987) 166–167.
- 10 'Oefening "Mainbrace"', *Alle Hens*, 6, 4 (1952) 24.
- 11 Williamson, *Cold War Alliances*, 189; 'Oefening "Mainbrace"', 24.
- 12 Williamson, *Cold War Alliances*, 190–192.
- 13 Moskou reageerde getergd op de vlootexercitie. Deze zou in de ogen van het Kremlin namelijk "het stempel [...] van agressieve bedoelingen van Washington" dragen. Bron: 'De "Rode Ster" vindt Mainbrace agressief', *Binnenhof*, 15-9-1952.

CARTOON

Defensieverzekering Cadet en Adelborst

Als Officier in opleiding zijn verzekeringen niet iets waar u zich dagelijks mee bezig houdt. Prinsenland Adviseurs heeft in samenspraak met het Cadettencorps een verzekeringspakket ontwikkeld voor Cadetten en Adelborsten. Vanwege de speciale werk- en leeromgeving zijn de verzekeringen binnen dit pakket veelal op maat gemaakt.

Waarom Defensieverzekering voor Cadetten en Adelborsten?

- Reguliere verzekeringen bieden geen of geen adequate dekking
- De kans is groot dat u geen dekking meer heeft middels verzekeringen ouders
- Forse korting op de standaard maatschappijtarieven
- Gemak
- Ondersteuning door professionals, wij zijn uw belangenbehartiger

Voordelen Defensieverzekering Prinsenland Adviseurs

- Meer dan 30 jaar ervaring met Defensiepersoneel
- Experts op het gebied van verzekeren bijzondere risico's
- Hulp bij afhandeling van schade
- Kosteloze persoonlijke digitale polismap en App
- Eenvoudig online schade-afhandeling

Eveneens kunt u met al uw overige financiële vraagstukken bij ons terecht. Wij geven onder andere hypotheekadvies (Defensiehypotheek). Binnen ons netwerk kunt u gebruik maken van voordelige tarieven, notarissen, bouwtechnische keuringen en makelaardij.

Prinsenland Adviseurs

Defensieverzekering Cadet en Adelborst

Inboedelverzekering legeringskamer en schip - All risks

Tijdens uw opleiding deelt u doorgaans een kamer met één of meerdere collega's. Defensie is niet verantwoordelijk indien uw spullen beschadigd raken of gestolen worden. Deze inboedelverzekering biedt dekking tegen veel voorkomende schadeoorzaken. Uw inboedel op legeringskamer (of schip) waar u via Defensie een kamer bewoont is verzekerd, ook tijdens uw VTO.

Let op, reguliere inboedelverzekeringen bieden om meerdere redenen geen of geen adequate dekking.

• Uitgezonderd VTO op een buitenlandse locatie. Is dit voor u het geval? Neem hiervoor contact met ons op, wij hebben hier passende verzekeringsproducten voor.

Doorlopende reisverzekering

Deze verzekering biedt dekking voor vooral geboekte privéreizen en trips. Door het doorlopende karakter hoeft niet bij iedere reis afzonderlijk een verzekering te worden afgesloten. Dit biedt u gemak en een kostenvoordeel. De volgende rubrieken zijn standaard verzekerd:

• Werdskedekking	• Bagagedekking
• Buitengewone kosten	• Geld
• Medische kosten	• Ongevallen
• Wintersport	• Avontuurlijke sporten (ook winter)
• Onderwatersport	• Doorlopende annuleringsdekking

Afgetuurd aan KMA / KIM?

Dit semi-collectieve verzekeringspakket kan naar eigen wens worden omgezet in een maatwerk-Defensieverzekering, gebaseerd op de specifieke situatie en wens van de individuele militair (en gezin). Op dit pakket leveren wij eveneens een korting ten opzichte van de reguliere maatschappijtarieven.

Aansprakelijkheidsverzekering

De aansprakelijkheidsverzekering biedt dekking tegen schade die u aan derden toebrengt. Dekking maximaal € 1.000.000 per gebeurtenis per Cadet / Adelborst.

Premiekorting voor Cadetten en Adelborsten

Wij leveren dit pakket aan verzekeringen tegen ters gereduceerde maatschappijtarieven. Voorwaarden om van de gereduceerde tarieven gebruik te kunnen maken:

- Cadet → Lidmaatschap Cadettencorps
Adelborst → Lidmaatschap Koninklijke Vereniging Marine Officieren

Uiteraard kunt u iedere gewenste verzekering, van auto-, ongevallen-, rechtsbijstand- tot caraververzekering etc., toevoegen aan dit verzekeringspakket. Uw polissen kunt u terug vinden in uw persoonlijke digitale polismap.

Prinsenland Adviseurs biedt u een gratis app aan!

DOWNLOAD DE GRATIS APP

Beschikbaar voor
iOS & Android

DOWNLOAD
voor iOS

DOWNLOAD
voor Android

geleverd by staatsinformatie

De verandering zijn

Xploratie Coastline

Met *Xploratie Coastline* willen we effectieve, efficiënte én duurzame humanitaire hulpverlening operaties ondersteunen. In de basis bestaat het *Coastline*-concept uit een drijvend ponton met waterbehandelingsinstallaties. Deze installaties produceren en behandelen (drink-)water met behulp van schone energie. De ponton is modulair opgebouwd en kan allerlei technieken integreren, zoals: reverse osmose, zuivering, revitalisatie, etc. Tijdens een ramp wordt het platform naar locatie gesleept en genereert het 1 miljoen liter drinkwater.

Dit basisconcept kan vervolgens uitgroeien tot een netwerk van meerdere platforms die autonoom in het Caribisch gebied de vraag naar water(-behandeling) kunnen matchen met het aanbod. In dit geval betreft het niet alleen drinkwater maar ook water voor landbouw, grijswater en afvalwater(verwerking). Behoorlijke kans voor regionale rampenbestrijding, voedselveiligheid en klimaatweerbaarheid. Oftewel voor agrarische ondernemers, het bedrijfsleven, internationale hulporganisaties en (semi-)overheden. Dit complexe stakeholderveld noodzaakt samenwerkingen op vertrouwen. Samenwerkingen waarin twee FTE's er drie worden en voortschrijdende technologie kunnen omarmen en een veranderende maatschappelijke vraag adaptief het hoofd kunnen bieden. Het is een proces waarin een balans gevonden dient te worden tussen vertrouwen om te bewegen en angst om wat te verliezen. OceansX, met haar onafhankelijke structuur, aanpak en principes, bouwt verder op dit soort samenwerkingen.

'Uit onze ervaring blijkt dat één op één gesprekken buiten een zakelijke setting de basis voor samenwerking vaker en makkelijker gevonden worden'

In gesprek met vertegenwoordigers van organisaties merken we dat, los van de gemeenschappelijke intentie, het proces vaak start, of vastloopt, vanuit zorgen over beschikbare (menselijke) capaciteit, *Non Disclosure Agreements*, *Intellectual Property Rights*, *preferred supplierships*, etc. Uit onze ervaring blijkt dat een-op-eengesprekken buiten een zakelijke setting de basis voor samenwerking vaker en makkelijker gevonden worden. Indien de gemeenschappelijk intentie en *drive* aanwezig is, leidt dat tot een 'laten we maar beginnen en dan kijken we wel waar we tegenaan lopen en hoe we dat gaan oplossen.' En dát willen we juist vastleggen in de samenwerkingsovereenkomst! Bij OceansX bestaat zo'n overeenkomst inmiddels uit twee gedeelten. Een beschrijving van de samenwerking met het individu (de 'Xplorer') en een afgesproken kader met de organisatie waar hij of zij deel van uitmaakt. Mocht de relatie van het individu met zijn organisatie veranderen, zal de samenwerkingsovereenkomst opnieuw worden beschouwd. De samenwerking met de Xplorer is een psychologisch contract. Het bestaat uit een set principes vastgelegd in een manifest; als ik daar een beroep op deed waren de tranen, vreugde of loyaliteit het snelst aanwezig. Op zo'n contract, oprecht opgemaakt tussen twee individuen, kan je (en willen we als OceansX) vertrouwen.

Berend van de Kraats is oud-onderzeebootcommandant en initiatiefnemer van BOOST. Met de maatschappelijk geïntegreerde doetank OceansX werkt hij nu aan een nieuwe manier van organiseren. Hierin staat het menselijk potentieel centraal en wordt het volledig ingezet om te werken aan wat ons dierbaar is.

Het afgesproken kader met de organisatie wordt bepaald door zaken waar we ons aan moeten houden en zaken die we moeten vermijden. Van belang bij het opstellen is dat er vanuit de risico's van het bedrijf moet worden geredeneerd. En dus niet vanuit de ervaring, verantwoordelijkheid of talenten van de Xplorer. Dit laatste is vergelijkbaar met de kaders die een commandant meegeeft aan zijn/haar wachtofficier. Die kaders zeggen, als het goed is, iets over de commandant en zijn capaciteiten om bij het overschrijden van de kaders nog altijd, vanuit eindverantwoordelijkheid, te kunnen handelen. Op die manier geeft hij/zij een wachtofficier de meeste vrijheidsgraden mee en wordt diens potentieel optimaal benut.

Blijf in contact!

- Bekijk www.Oceansx.nl – Oplossen vanuit beweging
- berend@oceansx.nl voor reacties en tips
- Volg ons op [@oceansx.nl](https://www.instagram.com/oceansx) en [/company/oceans/](https://www.linkedin.com/company/oceans/)

Save the date

SYMPOSIUM

De maritieme wereld na het Oekraïneconflict

24 NOVEMBER 2022 | 12:00 – 18:00 | AMSTERDAM

Sprekers:

Prof. Geoffrey Till
Prof. Dr. Theo Brinkel

KLTZ dr. Roy de Ruiter
CDR b.d. Pieter Kok

ADVERTENTIE

***Per 1 januari 2023 komt bij het
Veteranen Platform de functie
van Hoofd Bureau VP vacant.***

Veteranen Platform
Belangenbehartiger van Nederlandse Veteranen

Voor deze functie worden veteranen en hun partners uitgenodigd te solliciteren.

Het Veteranen Platform is de wettige vertegenwoordiger van de 103.000 Nederlandse veteranen en daarmee dé belangenbehartiger van alle Nederlandse veteranen. Bij het VP zijn bijna honderd veteranenorganisaties aangesloten. Het bestuur van het VP, dat geheel uit vrijwilligers bestaat, wordt op professionele wijze ondersteund door een Bureau VP bestaande uit een hoofd en een medewerker. Het VP zoekt voor de uitdagende functie van Hoofd Bureau VP een gedreven veteraan of partner van een veteraan. De werkzaamheden worden verricht vanuit het

gebouw van het Nederlands Veteraneninstituut in Doorn. Sollicitaties met motivatie en CV graag reeksnaar **secretaris@veteranenplatform.nl**. Reacties tot uiterlijk 3 oktober a.s. zullen in behandeling worden genomen.

**Scan de QR-code voor
de functiebeschrijving.**

In Memoriam

Het hoofdbestuur van de KVMO heeft de droeve plicht u in kennis te stellen van het overlijden van:

LTZSD1 b.d. Ing. **H.A. Brockholz** († 25 augustus 2022)
KTZE b.d. **A.J. Dermout** († 27 april 2022)
KOLMARNS b.d. **P.A.M. Fievez** († 9 augustus 2022)
KTZ b.d. **C.W. de Groot** († 28 augustus 2022)

Mw. **E. Kroon – Van Eikeren** († 7 augustus 2022)
Mw. **A.L.Th. Rietman – de Bock** († 27 juli 2022)
SBN b.d. **J.S. Tichelman** († 8 september 2022)
Mw. **J.G. de Valk – de Bruyn** († 23 juli 2022)

Wij betuigen de nabestaanden onze deelneming en wensen hen veel sterkte toe

Activiteiten najaar 2022

AFDELING NOORD

Postactieven borrels

Datum: 4 oktober, 1 november
Locatie: Marineclub. Den Helder
Aanvang: 17:00
Info: www.kvmo.nl

AFDELING MIDDEN

Borrel

Datum: 13 oktober, 10 november
Locatie: Plein, Den Haag
Aanvang: 17:00 uur
Info: www.kvmo.nl

AFDELING ZUID

Oploop met nasi-maaltijd

Datum: 26 oktober, 30 november
Locatie: Faradayweg 1, Vlissingen
Aanvang: 10:30 uur
Info: www.kvmo.nl

Bezoek Centrale Organisatie Voor Radioactief Afval

Datum: 10 november
Locatie: COVRA; Spanjeweg 1, Nieuwdorp
Aanvang: 13:30
Info: www.kvmo.nl

Wegens verhuizing gratis af te halen: complete jaargangen van het *Marineblad* vanaf 1984.
Voor meer informatie of het maken van een afspraak, bel 06-27113795

De Koninklijke Vereniging van Marineofficieren

Ereleden:

KOLMARNS b.d. A.H.P. Knoppen
KTZ b.d. L.J.M. Smit
KTZA b.d. drs. T.G.D. Steenbeek
KLTZ b.d. mr. O.W. Borgeld
KTZ b.d. ing. M.E.M. de Natris

Hoofdbestuur:

Voorzitter:
KLTZ R.O.P. Pulles EMSD
Vice-voorzitter:
KLTZ (LD) J.L. ten Berg
Secretaris:
LTZ2OC (LD) H.M. Krul
Penningmeester:
KLTZ (LD) b.d. H.M.J. van de Burgt
Namens Afdeling Noord
KLTZ (LD) J.L. ten Berg
Namens Afdeling Midden
LTZ1 drs. M.M.H. Heijligers

Namens Afdeling Zuid

Vacature
Namens Afdeling Caribisch gebied
LTZ2 (LD) M.E.A. Römer
Namens Werkgroep Postactieven
KLTZ b.d. J.B.M. Ouwens
Namens Werkgroep Elders
Actieven
Vacature
Namens Werkgroep Jongeren
LTZ2 (LD) K.W. Lelieveld
Namens de Werkgroep Gender
KLTZ b.d. M.A.W. Riems

Afdelingsbesturen:

Noord:
KLTZ (LD) J.L. ten Berg
KLTZ b.d. B. Fritzsche
LTZ1 (LD) P.Y. Handgraaf-Blok

Midden:

LTZ1 drs. M.M.H. Heijligers
KTZ (TD) ir. J.J. Bleijs
KLTZ b.d. J. de Jonge
KTZ b.d. H. van Eijsden

Zuid:

maj KL b.d. P. van der Laan
KLTZ (SD) b.d. A.J. Zwiers
KLTZA b.d. P.A. Brons
(postactieven)

Caribisch Gebied:

LTZ2 (LD) M.E.A. Römer

KVMO-leerstool

Universiteit Leiden:
Prof. dr. T.B.F.M. Brinkel

Nuldelijnsondersteuner (NOS) KVMO

KLTZ b.d. Theo Zelisse
nos.kvmo.tz@gmail.com
06-41464319

Adres secretariaat:

Wassenaarseweg 2
2596 CH Den Haag
T : 070-3839504
F : 070-3835911
E : info@kvmo.nl
W : www.kvmo.nl

Onderlinge Bijstand

De KVMO heeft een samenwerkingsverband met Onderlinge Bijstand (www.onderlingebijstand.nl). Voor nadere informatie of het verkrijgen van aanvraagformulieren kunt u contact opnemen met het secretariaat van de KVMO.

KVMO verwelkomt nieuwe lichter Adelborsten

